

Univerzita Karlova v Praze
Katolická teologická fakulta
Katedra systematické teologie

Diplomová práce
Analýza christologie a soteriologie J. Pospíšila

Vedoucí práce: Prof. Ctirad Václav Pospíšil, Ph.D.

Autor práce: Bc. Olga Charvátová

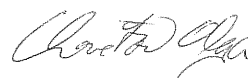
Studijní obor: Dogmatická teologie

Ročník: druhý

2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 17. dubna 2006

Děkuji vedoucímu diplomové práce
prof. Ctiradu Václavovi Pospíšilovi, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Stručný obsah

1. Úvod.....	8
2. Život a dílo Josefa Pospíšila	10
2.1. Dobový kontext života Josefa Pospíšila.....	10
2.2. Život Josefa Pospíšila.....	14
2.3. Bibliografie Josefa Pospíšila	18
3. Struktura christologie a její terminologie	27
3.1. Celková struktura christologie.....	27
3.2. Česká teologická terminologie	35
4. Analýza christologie a soteriologie.....	39
4.1. Problematika christologických titulů.....	40
4.2. Prameny	48
4.3. Christologie	58
4.4. Soteriologie.....	72
5. Závěr	74
Použité zkratky.....	76
Použitá literatura	77

Obsah

1.	Úvod.....	8
2.	Život a dílo Josefa Pospíšila	10
2.1.	Dobový kontext života Josefa Pospíšila.....	10
2.1.1.	Oblast politicko-hospodářská a literatura	10
2.1.2.	Oblast náboženská.....	12
2.2.	Život Josefa Pospíšila	14
2.3.	Bibliografie Josefa Pospíšila	18
2.3.1.	Filosofické dílo Josefa Pospíšila	18
2.3.2.	Teologické dílo Josefa Pospíšila	23
2.3.3.	Shrnutí bibliografie	25
3.	Struktura christologie a její terminologie	27
3.1.	Celková struktura christologie.....	27
3.1.1.	Obsah knihy	27
3.1.2.	Jazyk.....	29
3.1.3.	Klasický manuál.....	34
3.2.	Česká teologická terminologie	35
4.	Analýza christologie a soteriologie.....	39
4.1.	Problematika christologických titulů.....	40
4.1.1.	Kristus	40
4.1.2.	Pán.....	41
4.1.3.	Božská osoba.....	42
4.1.4.	Syn Boží	43

4.1.5.	Spasitel	43
4.1.6.	Vykupitel.....	43
4.1.7.	Logos – Slovo – Boží Slovo	44
4.1.8.	Ježíš.....	45
4.1.9.	Mesiáš	45
4.1.10.	Bohočlověk	46
4.1.11.	Svatý a Spravedlivý	46
4.1.12.	Život.....	46
4.1.13.	Stvořitel	47
4.1.14.	Božský ženich Církve	47
4.1.15.	Označení Krista jako Srdce Páně a Nejsvětější svátost oltářní.	47
4.2.	Prameny	48
4.2.1.	Práce autora s biblickým textem	48
4.2.2.	Práce autora s teologickými texty	54
4.3.	Christologie	58
4.3.1.	Problematika preexistence	58
4.3.2.	Text J 1,14.....	59
4.3.3.	Pojetí vtělení.....	60
4.3.4.	Text Fp 2,6-8.....	61
4.3.5.	Problematika Ježíšova vědomí a vědění	62
4.3.6.	Otázka blaženého patření pozemského Ježíše	64
4.3.7.	Otázka vykupitelského významu a zohlednění zjevitelského významu Ježíšova života a díla.....	64

4.3.8.	Poměr vtělení – stvoření	65
4.3.9.	Problematika primárního účelu vtělení	66
4.3.10.	Christologie Logos – sarx	67
4.3.11.	Malá typologie christologie	67
4.3.12.	Propojení s ostatními obory	69
4.3.13.	Hypostatická unie.....	69
4.4.	Soteriologie.....	72
4.4.1.	Pojetí spásy, význam kříže a vzkříšení Krista	72
4.4.2.	Soteriologické modely	73
4.4.3.	Poměr mezi křížem a oslavením Kristovým	73
5.	Závěr	74
	Použité zkratky	76
	Použitá literatura	77

1. Úvod

Je mnoho osobních důvodů, proč jsem si vybrala na závěrečnou diplomovou práci obor dogmatické teologie. Během studia na této fakultě mě jako první oslovila filosofie a to pro její rozumovou strukturu a snahu po poznání s následnou snahou o nejlepší možné vyjádření lidskými slovy. Avšak později jsem se setkala s dogmatickou teologií, která mé nadšení pro filosofii překonala. Tento obor mě oslovil co do své formy a obsahu. V předmětu se snažíme mluvit o Bohu a o jeho díle – církvi. To jsou základy křesťanské nauky. Po stránce formální mě oslovila právě svou výrokovou snahou po přesnosti vědoma si nedokonalosti lidské mluvy. V této oblasti teologie využívá poznatků z filosofických oborů.

Téma o Kristu jako našem Pánu a Vykupiteli je pro naši víru ústředním tématem. Je to základ naší víry. Tento základ lež studovat a rozjímat neustále.

Na autora ThDr. Josefa Pospíšila mi poukázal můj vedoucí práce prof. Ctirad Václav Pospíšil Th.D., který mi navrhl vypracování analýzy jeho christologického a soteriologického tématu. Byla to zajímavá nabídka. Jsem velmi ráda, že jsem se více dozvěděla o této významné, avšak ne moc známé osobě. Ve své době byl Josef Pospíšil ctěn a uznáván jako veliký a známý filosof a teolog. Když se mne někdo zeptal na téma mé závěrečné práce, jméno tohoto autora nikomu nic neříkalo. Těžké bylo vůbec o něm sehnat nějaké monografické informace. Neexistuje žádná ucelená monografie této osoby. Byl již zadán grant na toto téma, ale bohužel nebyl realizován. Zde mi velice pomohl mgr. David Efrém Jindráček z řádu bratří kazatelů. Chci bratru Efrémovi touto cestou vyslovit velké díky. Další mou významnou pomocnicí byla kniha prof. Ctirada Václava Pospíšila, Th.D. „Hermeneutika mystéria“.

Jsem ráda, že mohu přispět k zviditelnění tohoto významného filosofa a teologa, jeho díla. Jeho dílo „O Bohu vtěleném“ jsem se zde pokusila podrobit

Biografie

analýze. Jsem člověk 21. století, který žije v odkazu II. Vatikánského koncilu. Toto dílo je předkoncilní. Autor žije v době po I. Vatikánském koncilu. Dnes se již například protestantské církve nenazývají sektou a církve katolická v duchu ekumenismu již sebevědomě nerazí své názory, bez ohledu na příjemce. Dnes se již dívá na toho ke komu promlouvá.

Tato práce je rozdělena na historickou a analytickou část. V historické části pojednáme o době a kulturním prostředí autora. Neboť každého člověka, ano i dogmatického teologa, ovlivňuje jeho prostředí ve kterém žije. Dobový a kulturní odkaz spoluutváří naše myšlení. To se následně odráží i v autorově přístupu k christologickému a soteriologickému tématu v jeho knize. Josef Pospíšil na mnoha místech své knihy poukazuje na odpadnutí českého národa od svých křesťanských základů, zalitých krví sv. Václava. Proto český národ v jeho očích upadá a má potíže s dozráváním lidí v opravdové dospělé lidi a křesťany. Tuto myšlenku bychom mohli dnes jen potvrdit. Pro autora je jedinou možnou nápravou navrácení se cele ke křesťanství, k církvi. Analytická část práce se na christologickou a soteriologickou část jeho knihy. Ve své knize, která je vydána ve dvou svazcích, dále pokračuje v tématu mariologickém a otázce po sv. Josefu. Těmto posledním oddílům jeho knihy se zde věnovat nebudeme. V této práci budu snažit přiblížit čtenáři autorovo pojetí vtělení a osobu Ježíše Krista vůbec.

2. Život a dílo Josefa Pospíšila

2.1. *Dobový kontext života Josefa Pospíšila*

Dovolím si zde krátce oprášit znalosti z doby Národního obrození, neboť na tento dlouholetý proces navazuje i doba našeho autora, ve které žil a co se dále událo za jeho života. Tuto pasáž rozdělíme na oblast politicko-hospodářskou a stručně zmíníme i kulturní život. Další částí bude oblast náboženská, ve které si připomeneme, co se dělo v době života Josefa Pospíšila v Církvi světové a v Církvi v českých zemích.

2.1.1. **Oblast politicko-hospodářská a literatura**

ThDr. Josef Pospíšil žil v době končícího Národního obrození, kdy české země prošly velkými změnami. Dovolím si zde krátce oprášit znalosti z doby Národního obrození, neboť na tento dlouholetý proces navazuje i doba našeho autora, ve které žil. Tyto změny se týkaly všech oblastí lidského života. Důvodem oněch změn je rozpad feudalismu, osvícenské reformy, povinná školní docházka, která měla za následek přínos ve vzdělání národa aj. Národní obrození se dělí na tři základní etapy. První etapa (1771 – 1813) je definována pokládáním základů věd, divadla, básnictví, spisovného jazyka. V roce 1774 byla založena Královská česká společnost nauk v Praze, jejíž členem se později stal i Josef Pospíšil. V druhé etapě (1813 – 1830) se objevuje romantismus. Na konci třetí etapy (1830 – 1848), kdy rok 1848 je ve jménu revolucí, se narodil náš autor. Je to období budování národního povědomí. Za vlády Františka I. byl posílen absolutismus v rakouské monarchii. V této obtížné době vzbudilo velké naděje u českých vlastenců vydání jazykového dekretu (r. 1816), kterým se rozšiřovala práva češtiny ve školství.

Bohužel byla tato práva r. 1821 opět zrušena.¹ V českých zemích na konci 19. století vzniká postupně velmi silná dělnická třída, což s sebou přináší i vznik silného odbojového hnutí. Další důležitou skupinou jsou intelektuálové a představitelé mládeže, kteří jsou v Rakousku nespokojeni, viní Rakousko z konzervatismu a zaostalosti, volají po větším společenském i politickém pokroku.² V roce 1882 je obnovena Univerzita Karlova, na kterou přichází mladí profesori v čele s T.G. Masarykem, který byl profesorem filosofie a sociologie, docentem na univerzitě ve Vídni a pak i v Praze. Později zásadně ovlivnil politiku, které dal určitou koncepci. Do I. světové války setrval ve vlivu austroslavismu, který později opouští.³ I. světovou válkou byli české země překvapeny a nebyli na ni připraveny. V této době se opouští orientace na Rakouskou politiku – austroslavismus, neboť Češi pochopili, že vídeňská politika zašla příliš daleko a nechala se strhnout do vln německé agrese.⁴

Československý stát vznikl r. 1918 namísto rozpadlého Rakouska-Uherska. Vznikl jako výsledek národně osvobozeneckého úsilí Čechů a Slováků o svou národní a sociální svobodu, v těchto iniciativách byl aktivní i Josef Pospíšil. Nově vzniklý stát se opíral o demokratickou koncepci T. G. Masaryka, který byl jejím prvním prezidentem. Z Masarykovy ideje vycházela první Ústava československého státu z roku 1920.⁵ Zahraniční politika byla mírová. Vnitřní politika byla v duchu republikánského zřízení, jsou zakázány výsady stavu a rodu. Země fungovala jako parlamentní demokracie. Politické spektrum se skládalo s levice, pravice a středu. Levicí byli demokraté a komunisti, středem lidová strana

po rozpadu

¹ Srov.. <http://mujweb.cz/Zabava/historie/rekatolizace.html>, 29.1.2006

² Srov.. <http://dejepis.info/?t=59>, 29.1.2006

³ Srov.. <http://dejepis.info/?t=58>, 29.1.2006

⁴ Srov.. <http://dejepis.info/?t=63>, 29.1.2006

⁵ Srov.. <http://mujweb.cz/Zabava/historie/rekatolizace.html>, 29.1.2006

a národní socialisté. Právice byla zastoupena agrárníky a národními demokraty. Tato republika měla vyspělé zákonodárství, administrativu, školství, armádu.⁶ V tomto státě bylo mnoho národnostních menšin (německá, maďarská, rusínská, polská), ty tvořili 1/3 obyvatelstva, proto dalším důležitým politickým problémem byla národnostní otázka. Velmi složitá byla situace v německých pohraničních oblastech, kde po válce došlo k vytvoření čtyř německých provincií žádajících o připojení k Rakousku. Československá vláda se snažila o dohodu s představiteli těchto provincií. Nabízela za uznání příslušnosti k Československu veliké demokratické svobody, ale jednání skončilo neúspěchem. Nakonec se vláda rozhodla pro vojenský zákrok a všechny čtyři provincie obsadila. S důsledky tohoto aktu se potýkáme dodnes.

Po hospodářské stránce bylo Československo nejsilnějším nástupnickým státem. Významnou roli v rozvoji průmyslu hrála racionalizace. Pozitivem byl přínos moderní techniky a nové organizační prvky do výroby, ale na druhé straně vedla k intenzifikaci práce dělníků. Významným zástupcem této racionalizace byly Baťovy závody ve Zlíně.⁷ Přesto všechno zasáhla zemi velká hospodářská krize, která byla hlavně v oblasti nezaměstnanosti a

mnoho lidí žilo v bídě.⁸

2.1.2. Oblast náboženská

V této části si poukážeme na nejdůležitější události, které se udály za života Josefa Pospíšila v Katolické církvi ve světě, zvláště v Římě, a u nás.

⁶ Srov.. <http://dejepis.info/?t=65>, 29.1.2006

⁷ Srov.. <http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/csl/csl.html>, 29.1.2006

⁸ Srov.. <http://dejepis.info/?t=65>, 29.1.2006

Církev ve světě

Jedním z nejdůležitějších momentů bylo svolání I. Vatikánského koncilu papežem Piem IX. Tento koncil byl uznán za 20. ekumenický. Konal se jen krátce v letech 1859 – 1870, kdy byl násilně přerušena začínající prusko-francouzskou válkou. V této době vtrhly Italové do Říma a ten se 20.9.1870 neubráníl. Na tomto koncilu se potvrdilo dogma o papežské neomylnosti, které následně podnítilo odštěpení tkz. starokatolíků, neboť toto dogma nepřijali. Dnes již svatořečený papež Pius IX. za svého dlouhého pontifikátu vykonal mnoho důležitých kroků v teologii, jako např. 8. 12. 1854 vyhlášení dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie. Velmi diskutovaná je encyklika „Quanta cura“ z 8. 12. 1864, která byla zaměřena proti modernismu, liberalismu²¹ aj. Hlavní součástí tohoto dokumentu byl seznam „omylů našeho věku“ Syllabus errorum.⁹ Dalšími papeži za života Josefa Pospíšila byli Lev XIII., který je důležitý svou sociální encyklikou „Rerum novarum“ z roku 1891, která je reakcí na neutěšenou situaci pracujících lidí. Dále odsouzením liberalismu, naturalismu a racionalismu v encyklice „Immortale Dei“. Z jeho pera vyšla i důležitá encyklika pro teologii následujícího století „Divinum illud munus“ z roku 1989. Velkým vlivem na našeho autora bylo vydání encykliky „Aeterni Patris“ z roku 1979, která doporučuje studium a pěstování tomistické filosofie. Dalším papežem byl Pius X., který roku 1907 napsal o modernistech v encyklice „Pascendi dominici gregis“. Poté Benedikt XV. a Pius XI., který napsal encykliku ke 40. výročí „Rerum novarum“ papeže Lva XIII. v době Velké krize kapitalistického světa roku 1931. Předtím ještě napsal o nebezpečí nového modernismu v encyklice „Ubi arcano“ z roku 1922.¹⁰

⁹ Tento dokument je k bližšímu seznámení na internetových stránkách <http://www.katro.info/dk.01.htm>, 14.2.2006

¹⁰ Většina těchto výše zmíněných encyklik je dostupná k přečtení na internetových stránkách, většinou i s komentářem

Církev v českých zemích

Na konci 19. století je zde silné katolické hnutí, navzdory tomu, že se ve společnosti šíří vlna ateismu. To podnítilo Církev k novým iniciativám. V duchu encykliky „Rerum novarum“ papeže Lva XIII. dochází k oživení aktivit katolických struktur a Církve u nás. Nastupuje nyní generace biskupů: kardinála Lva Shrbenského v Praze, arcibiskupa Antonína Cyrila Strojana v Olomouci a na Velehradě, biskupa Jilzíka v Budějovicích.¹¹ V době trvání První republiky se krátce podívejme na vztah prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka ke katolické církvi. Masaryk odmítal katolicismus jako politickou formu. Dále nebyl nadšen novotomismem, jelikož jej považoval ve velmi abstraktní systém. On byl spíše zastáncem každodennosti (jako sociolog se tedy řadil mezi zastánce interpretativní teorie). Ostře vystupoval proti kontemplativním, asketickým a mystickým tendencím v Církvi.¹² V letech 1917 – 1924 se u nás objevuje reformní hnutí katolického kléru, tzv. Jednoty katolického duchovenstva, která komunikovala s papežem Benediktem XV., ale tento papež velkou část jejich reformních požadavků nepřijal, což vedlo k dalšímu rozštěpení tohoto hnutí. Tak se stalo z odštěpeného radikálního hnutí roku 1920 národní církve československá. Realizovali svůj reformní program za cenu odštěpení od katolické církve, tedy za cenu schismatu.¹³

2.2. Život Josefa Pospíšila

Josef Pospíšil se narodil 7. 5. 1845 v Oslavičce u Velkého Meziříčí na Moravě. Známy je jen jeho otec Václav Pospíšil, který pracoval jako šafář v panské službě u knížat Lobkoviců. Základního vzdělání se Josefu Pospíšilovi dostalo v národní

¹¹ Srov.. <http://dejepis.info/?t=59>, 29.1.2006

¹² Srov.. <http://toth.xf.cz/nabozko.htm>, 29.1.2006

¹³ Srov.. Pavel MAREK, *České schisma*, Gloria Rosice 2000, s. 326-327.

škole v Rudíkově u Velkého Meziříčí a v tzv. normální škole (tehdy německé) ve Velkém Meziříčí. Dále navštěvoval první třídu bývalé soukromé německé reálky velkomeziříčské. Tím mělo být jeho vzdělání ukončeno a on měl nastoupit do úřadu na knížecím statku meziříčském. Když bylo všechno takto dohodnuto, čekal jen na příchod knížete do Meziříčí, aby se mu představil. Zde se však nadaného studenta ujal tehdejší velkomeziříčský kaplan a katecheta na již zmiňované německé reálce František Klinkáč. Soukromě vyučoval J. Pospíšila v učivu z gymnázia. J. Pospíšil pak následně vykonal rozdílové zkoušky a byl přijat do třetí třídy německého gymnázia v Brně. Na tomto gymnáziu byl veden Karlem Šmídkem a Matějem Procházkou. Toto studium ukončil roku 1866 maturitou s vyznamenáním a nastoupil na bohoslovecké studia v Brně, kde jej vyučoval o. Sušil. Vysvěcen byl 14. 9. 1870. Po vysvěcení byl na krátkou dobu kaplanem ve Starci u Třebíče. Již roku 1871 byl vyslán na studia do Vídně na tehdejší vyšší ústav u sv. Augustina (Frintanea), kde roku 1874 získal titul doktor teologie (ThDr.). Avšak dříve než složil tuto zkoušku byl roku 1874 -1875 povolán na brněnský bohoslovecký ústav, aby zde přednášel dogmatickou a fundamentální teologii a kde brzy začal přednášet i filosofii. Roku 1876 byl od biskupa K. Nöttiga jmenován čestným konsistorním radou, roku 1886 byl zvolen biskupem Dr. Františka S. Bauera za ředitele brněnského bohosloveckého semináře a zároveň jmenován radou a přísedícím biskupské konzistoře. Jako ředitel dále přednášel dogmatickou a fundamentální teologii i filosofii až do roku 1894, kdy byl jmenován sídelním kanovníkem brněnské kapituly. J. Pospíšil měl upřímný zájem pro vzdělávání bohoslovců ve filosofii a dále přednášel bezplatně filosofii v onom bohosloveckém ústavě. Bylo zaznamenáno, že měl u bohoslovců dobré jméno.¹⁴ V oboru filosofie přednášel základům aristotelovsko-scholastické filosofie. Zpočátku přednášel v německém jazyce (podle Eggerovy příručky

¹⁴ Srov.. Antonín PODLAHA, ČKD roč. LXVIII (XCIII), p. 56-58

"Propaedeutice philosophico-theologica"). Později, po připomínkách studentů z českých gymnázií, že mu nerozumějí, přešel k českému jazyku. Právě tento zřetel a vydání encykliky Lva XIII. „Aeterni patris“ (1879), doporučující studium a přestování tomistické filosofie, jej přivedlo k sepsání jeho velkého filosofického díla „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“.¹⁵ J. Pospíšil byl zastáncem novotomismu.

Mimo své povolání se J. Pospíšil aktivně účastnil ve veřejném životě, zvláště jako místopředseda katolicko-politické jednoty brněnské a družstva „Hlasu“, psal i do časopisu „Museum“ i jako místopředseda výkonného výboru katolicko-národní strany moravské.¹⁶ V svém městě byl také s Dr. Ehrmannem, svým žákem bohosloví, šířiteli katolického lidového hnutí, organizovali dělnické a rolnické spolky a šířili katolickou literaturu. Jeho zapálený zájem o církev, ale i o vlast, která je v době vzniku republiky zcela na místě, zaznamenal K. Lutislav ve svém článku „Umřel veliký vlastenec“. Dovolím si zde citovat, jelikož zpěvný jazyk tohoto článku je velmi zajímavý. K. Lutislav popisuje J. Pospíšila jako „velikého učence a při tom naprosto věrného syna Matky církve i Matky vlasti. Byl zesnulý knězem Kristu a církvi oddaným, byl i šlechtným vlastencem a buditelem, jak správně bylo již napsáno – velikým žákem Sušilovým.

Nejlépe ocení jeho veliké a významné dílo, které slovem i písmem vykonal, vševědoucí Bůh. Budiž tak dovoleno v době, kdy se u nás stále na církev katolickou, jako prý nepřítelkyni národa neoprávněně útočí, povšimnouti si vlasteneckého cítění zesnulého. ... Nezapomenutelnými zůstanou nám mladým chvíle, kdy po převratu, již jako kmet, blížící se k osmdesátce, každý týden přicházel a přednášel filosofii i o zamilovaném tematu „Církev“. Jak zářila tvář jeho, jak mladistvě vypadal, když mluvil o pravdě sv. víry, o božství Kristově, jak

¹⁵ Srov.. Jiří GABRIEL, *Slovník českých filosofů*, MU Brno 1998, s. 469.

¹⁶ Srov.. Antonín PODLAHA, ČKD roč. LXVIII (XCIII), p. 56-58.

se vždy rozlítostnil, když hovořil o nelásce a nevděku našeho národa vůči Kristu a církvi, v nichž viděl jedinou jeho spásu.“¹⁷

Své jméno proslavil hlavně v oboru filosofie, jak bylo již výše zmíněno. Vrcholem této jeho činnosti je jeho dílo „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“, kterou si přiblížíme v další kapitole o Pospíšilových knihách.¹⁸

Dne 14.1.1891 byl J. Pospíšil, po vydání spisu o filosofii sv. Tomáše Akvinského, jmenován dopisujícím členem Královské české společnosti nauk v Praze. Dne 1. 12. 1891 byl zvolen ve valném shromáždění dopisujícím členem první třídy České Akademie. Roku 1896 byl jmenován papežem Lvem XIII. papežským tajným komořím a řádným členem Filosofické Akademie sv. Tomáše Akvinského v Římě. V letech 1896-1899 byl členem redakční rady „Hlídky“, v níž prosazoval důraz na filosofii. Roku 1897 vydal druhou část své „Filosofie“. J. Pospíšil také přeložil dílo sv. Tomáše Akvinského „Summa contra gentiles“, jež zůstalo jen v rukopise. Druhým hlavním oborem jeho badatelské a spisovatelské činnosti je dogmatická teologie. V tomto oboru vydal dílo „Katolická věrouka“, jejíž částí christologickou a soteriologickou se budeme v této práci blíže seznamovat. Toto dílo dokončuje již za stavu nemoci. Dr. Antonín Podlaha píše, že dne 8.11.1924 mu J. Pospíšil napsal: „Já jsem v poslední době prodělal těžkou nemoc. Jen puštění žilou mě zachránilo. Nyní již zase mohu pracovati, Bohu díky! Dlouhá chvíle, kterou jsem měl v poslední době, byla pro mne větší trýzní, než nedostatek dechu. Prosím Boha, abych mohl dokončiti práci „Co jest Církev?“. I naši mnozí kněží nevědí, co jest Církev a jaké mají k ní povinnosti. Nebude to žádná vědecká práce. Můj úmysl jest jen ten, aby kněží naši Božský původ, pravý cíl, a vlastnosti a známky Církev řádně poznali a Církev si zamilovali.“¹⁹ Touto

¹⁷ K. LUTISLAV, *Umřel veliký vlastenec*, Kytička na rov J.M. preláta Dra Josefa Pospíšila, in: ČASOPIS PRO SPOLKOVOU PRÁCI MEZI KATOLICKOU MLÁDEŽÍ, Hvězda 1927, s. 42.

¹⁸ Srov.. Antonín PODLAHA, ČKD roč. LXVIII (XCIII), p. 56-58.

¹⁹ Srov.. tamtéž, s. 58.

osobní a nezištnou motivací byl inspirován i při práci na díle „Katolická věrouka“. Vydání díla „Co je Církev?“ se dočkal v roce své smrti. Zemřel 18.12.1926 v Brně.²⁰ Dožil se požehnaného věku 81 let.

2.3. Bibliografie Josefa Pospíšila

Jak jsme již výše předeslali, Josef Pospíšil byl velkým učencem v oblasti filosofie a teologie. Psal nejen knihy, ale přispíval i do různých filosofických i teologických časopisů.

Ve vědních disciplínách filosofie a dogmatické teologie je představitelem novotomistického směru. Tento směr je inspirován myšlenkovým postupem sv. Tomáše Akvinského (1225/6 – 1274), bratra dominikánského řádu, který svou vědeckou pracovitostí a moudrostí získal v Církvi přezdívku „doktor angelicus“.

Ráda bych tuto kapitolu rozdělila na dvě části. Na část, ve které se blíže obeznámíme s Pospíšilovou filosofickou činností a ve druhé s jeho teologickými pracemi. Toto moje rozdělení je spíše pro přehlednost. Dílo tohoto velikána nelze takto černobíle rozdělit. Neboť on pojímal filosofii jako „ancilla theologiae“. V jeho dílech se tudíž tyto vědní disciplíny prolínají.

2.3.1. Filosofické dílo Josefa Pospíšila

Česká filosofická literatura, která se týká přímo novoscholastiky, byla v době života Josefa Pospíšila velmi chudá. A to i přes existenci dobrých novotomistických škol v Brně a Olomouci. Olomouc byla známá díky úsilí otců a bratří dominikánského řádu, kteří rozvíjí a uchovávají odkaz svého spolubratra sv. Tomáše Akvinského. Díky impulsu papeže Lva XIII. byly napsány v českém

²⁰ Srov.. Antonín PODLAHA, ČKD roč. LXVIII (XCIII), p. 56-58

prostředí knihy zabývající se myšlenkovým odkazem sv. Tomáše Akvinského.²¹ Tímto impulsem byl také inspirován náš autor. Roku 1883 vydal, za přispění řádu benediktinů z Rajhradu, knihu „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“. Tato kniha byla po třiceti letech roku 1913 znovu vydána ve druhém rozšířeném vydání. Kniha má dva díly.

První díl se zabývá formální a materiální logikou, noetikou a všeobecnou metafyzikou (ontologií). Tento první díl je rozdělen do šesti kapitol:

1. úvod – o filosofii vůbec,
2. logika,
3. formální logika,
4. materiální logika,
5. noetika,
6. všeobecná metafyzika čili ontologie.

Josef Pospíšil požadoval, aby se člověk na své cestě životem orientoval především na Boha. Metafyziku dělil na ontologii (všeobecnou) a speciální – studuje bytí v jejích zvláštěnostech, tzn. jako bytí viditelného světa, člověka a Boha.²²

Druhý díl této knihy byl vydán roku 1897. Tento díl se zabývá kosmologií se zvláštním zřetelem k moderním vědám přírodním. V předmluvě tohoto dílu se více méně omlouvá za svůj pokus přeložit latinské termíny do českého jazyka. Touto problematikou se budeme podrobněji zabývat v kapitole o české teologické terminologii, proto si nyní dovoluji neotvírat diskuzi na tuto zajímavou otázku. Druhý díl se dělí:

²¹ Ráda bych zde zmínila učebnici tomismu v novém podání Václava Hlavatého „Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského“ z roku 1884. Srov.. <http://www.superstudent.cz/demo/special/smprint.php?id=2691>

²² Srov.. Josef KRÁL, *Československá filosofie*, Praha 1937, s. 469.

1. atomismus,
2. materia a forma,
3. monismus,
4. Darwinismus,
5. původ světa,
6. výtvar světa vůbec a naší země zvláště,
7. zachovávání světa,
8. o spolupůsobení Božském s fyzickými činnostmi bytostí stvořených,
9. Božská prozřetelnost,
10. účelnost v přírodě,
11. o viditelných nadpřirozených zjevech ve přírodě čili o zázracích,
12. křesťanský a materialisticko-pantheistický názor o světě.

Pro rozsáhlost tématu je tento díl vydán ve dvou svazcích. Tímto dílem chtěl autor doložit, že křesťanský výklad světa, který se opírá o Bibli a filosofii sv. Tomáše „stojí na pevnějším základě než všechny materialistické a panteistické směry“ a není zde rozpor s poznatky tehdejší vědy. Polemizuje s „moderní nevěreckou filosofií“ a to s materialismem, pozitivismem, panteismem, racionalismem a darwinismem.²³

Za toto velké dílo byl oceňován i prezidentem T. G. Masarykem.²⁴ Masaryk ocenil jeho schopnost pozvednout hodnoty středověké filosofie a logiky.²⁵

²³ Srov.. Josef KRÁL, *Československá filosofie*, Praha 1937, s. 470.

²⁴ T. G. Masaryk roku 1885 řekl: “Spisu dotčeného si vážím sobě hlavně pro vnitřnou jeho hodnotu. Jeví se v něm veliká znalost předmětu a důmysl skutečně filosofický; spis s jednoho hlediska důsledně je propracovaný s onou opravdovostí vznešenou, která úctu vzbuzuje nejen před autorem samým, ale i před věcí jím obhajovanou. Neméně filosofickou je věcnost, kterou spisovatel posuzuje ze svého výlučného stanoviska soustavy protivné. Dodáme-li konečně, že ve spise důsledný pokus proveden jest o české

Dále Josef Pospíšil napsal mnoho dalších knih: „Význam filosofie scholastické“ z roku 1881, „O krásnu dle nauky scholastické vzhledem na novou formovou aesthetiku“ z roku 1882, „Moderní psychismus a filosofie křesťanská“ z roku 1886, „Řeč lidská vyvracuje Darwinismu“ z roku 1893, „Pesimistický pantheismus a naše doba“ z roku 1893, „Monismus mechanický čili hylistický“ z roku 1895, „Z doslovu Kosmologie“ z roku 1897, „Hlavní principy krasovědy Fr. Palackého se zřetelem k nauce svatého Tomáše Aquinského“ z roku 1898.²⁶ Jsem si vědoma, že jsem zdaleka nevyčerpala seznam děl našeho autora.

Jak jsme již zmínili, Josef Pospíšil přispíval i do různých časopisů, jako např. byl časopis „Hlídka“, který byl vědeckým měsíčníkem se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Pod tímto časopisem byl podepsán náš autor spolu s Dr. Jakubem Hodrem. Byl vydáván v Brně na přelomu 19. a 20. století. Dále napsal zprávu o 1. sjezdu katolíků česko-slovenský z roku 1894 „O křesťanské filosofii, apologetice, časopisu pro tyto vědy, jakož i pro sociologii a přírodní vědy“. Dále přispíval do časopisů „ČKD“ a „Obzoru“.

Dalším velkým jeho počinem byl pokus o přeložení Tomášovy „Summy contra Gentiles“ do českého jazyka. Toto velké dílo přeloženo bylo, ale do tisku se nikdy nedostalo.²⁷ O tomto pokusu se dočítáme ve Filosofickém sborníku věnovaném moravskému filosofu Dru. Josefu Kratochvílovi k 50. narozeninám z roku 1932, ve kterém Dr. Antonín Podlaha přispívá svým článkem „O sv. Tomáše Akvinského Summě proti pohanům a o jejím překladu do češtiny“. Pro svoji velkou zaměstnanost svěřil Josef Pospíšil tento překlad svým dvěma mladým

názvosloví filosofické, pak smíme úhrnečný soud pronést ten, že spis p. Pospíšilův je skutečným obohacením naší literatury filosofické, a pokládáme jej za jeden z nejlepších spisů české filosofické literatury vůbec.” ČKD LXVIII (XCIII) 1927, s. 57.

²⁵ Srov.. <http://toth.xf.cz/nabozko.htm>, 29.1.2006

²⁶ Pro tento seznam knih Josefa Pospíšila jsem čerpala z „*Dějin a bibliografie české katolické literatury náboženské.*“ od Dr. J. TUMPACHA a Dr. A. PODLAHY, Praha 1912

²⁷ Srov.. Czeslaw GLOMBIK, *Český novotomismus třicátých let*, VOTOBIA 1995, s.105-106.

spolupracovníkům – studentům bohosloví v Brně: Ignaci Sedláčkovi, který měl přeložit první a druhou knihu *Summy contra Gentiles*, a Františku Ehrmannovi (pozdějšímu Olomouckému kanovníkovi), kterému zadal přeložit třetí a čtvrtou knihu *Summy*, ale pro zaměstnanost Sedláčkovu přeložil Hermann i větší část knihy první. Když Josef Pospíšil v roce 1894 složil všechny své čestné úřady, které ho plně zaměstnávaly, mohl se blíže seznámit s prací oněch studentů. S překladem nebyl spokojen a pochopil, že zadal svým studentům úkol pro ně nevhodný.²⁸ Přeložil proto toto dílo znova sám.²⁹ Když překlad dokončil, nabídl ji „Dědictví sv. Prokopa“, což byl spolek, jehož účelem bylo vydávat vědecké teologické knihy v českém jazyce. Roku 1916 oznámilo „Dědictví sv. Prokopa“, že dílo je připraveno k tisku. K vydání však nikdy nedošlo. Roku 1924 napsal Josef Pospíšil Antonínu Podlahu, že od doby jeho překladu český jazyk učinil velký pokrok. Cítil, že jeho čeština je již zastaralá. V této době je již Josef Pospíšil nemocen a ve svých sedmdesáti devíti letech poznává, že nemá dost sil na další takto rozsáhlé úsilí. Věřil však, že jeho práce není marná.³⁰

²⁸ Dne 17. 12. 1915 napsal Dru. Tumpachovi: „Doznávám upřímně, že vina byla na mé straně, a nikoliv na straně překladatelů. Neznal jsem tenkrát obtíž překladu. „*Summa contra Gentiles*“ jest nepropracovanějším spísem sv. Tomáše, ale na mnohých místech jest sloh jeho tak úsečný, že není tak snadno ihned smyslu jejich vystihnouti. Mimo to musí překladatel dobře znáti celou soustavu filosofie peripateticko-scholastické, jakož i mnohé partie z dogmatiky a za církevní historie. Konečně musí se vyznati v latinské filosofické a dogmatické terminologii a fraseologii sv. Tomáše a znáti také české termíny, které nejlépe vyjadřují smysl terminů Andělského učitele. Tyto požadavky přesahovaly však, jak ani jinak býti nemohlo, síly bohoslovců druhého roku, ve kterém „*Summu cotra Gentiles*“ překládali. Proto překládali namnoze zcela slovně proti duchu jazyka českého, často do smyslu textu vůbec nevníkli. A proto mi nezbyvalo, než hotový překlad 1., 3., a 4. knihy odložit, ačkoliv jsem tak učinil jen s těžkým srdcem, a všechny čtyři knihy poznovu samostatně přeložiti...“ Srov.. Antonín PODLAHA, „*O sv. Tomáše Akvinského „Summě proti pohanům“ a o jejím překladu do češtiny*“ in: Filosofický sborník věnovaný moravskému filosofu Dru. Josefu Kratochvilovi k 50. narozeninám. Brno: Barvič a Novotný 1932, s.12-13.

²⁹ Ve stejném listu Dru. Tumpachovi píše: „Práce moje byla nesnadná. Pracoval jsem na překladu mnoho roků, piloval jsem jej a zase piloval a poznámky různé přičiňoval“. Srov.. tamtéž, poznámka pod čarou, s. 13.

³⁰ Srov.. Antonín PODLAHA, „*O sv. Tomáše Akvinského „Summě proti pohanům“ a o jejím překladu do češtiny*“ in: Filosofický sborník věnovaný moravskému filosofu Dru. Josefu Kratochvilovi k 50. narozeninám. Brno: Barvič a Novotný 1932, s. 11-13.

2.3.2. Teologické dílo Josefa Pospíšila

Další vědeckou oblastí Josefa Pospíšila byla dogmatická teologie. Tuto vědní oblast obohatil svým dílem nazvaným „Katolická věrouka“, která obsahuje čtyři díly:

1. O Bohu jednom podle přirozenosti,
2. O Bohu trojjediném podle osobností,
3. O Bohu stvořiteli,
4. O Bohu vtěleném.

Původně však toto dílo mělo být rozsáhlejší a mělo mít až 8 svazků.³¹ Knihy jsou spekulativně dogmatickými traktáty. Byly vydány nákladem Cyrilo-metodějského tiskového spolku na Velehradě, za přispění olomouckého arcibiskupa dra. Antonína Cyrila Stojana a sekretáře dra. Františka Prachovského. První kniha „O Bohu jednom podle přirozenosti“ byla vydána roku 1923 a má 530 stran. Druhý díl „O Bohu trojjediném podle osobnosti“ vydána roku 1924, má 282 stran. Třetí díl „O Bohu stvořiteli“ byl vydán roku 1923, má 725 stran. Poslední díl „O Bohu vtěleném“ byl vydán ve dvou knihách, tyto dvě knihy byly vydány již roku 1922. Jejich upřednostněné vydání bylo záměrné, neboť bylo autorovi doporučeno jeho již výše zmíněnými podporovateli vydat je jako první jakožto základ nauky o Církvi. Tento čtvrtý díl má i své dělení: A) Christologie, B) Soteriologie, C) Mariologie, D) O sv. Josefu. V této diplomové práci budeme v následujících kapitolách analyzovat část christologickou a soteriologickou.

³¹ Dru A. Podlahovi napsal roku 1922: „Původně jsem zamýšlel vypracovati celou dogmatiku o 7 – 8 objemných svazcích. Nyní však vidím, že při mém pokročilém věku toho nedosáhnu...“ Srov.. ČKD, roč. LXVIII (XCIII), 1927, p.58.

Dalším jeho velkým dílem je kniha „Co jest Církev?“ vydaná roku 1926.³² Toto dílo je rozděleno na čtyři oddíly (knihy). Každý oddíl je dále dělen na hlavy. Kniha první je rozdělena na čtyři hlavy. V této části se autor zabývá etymologií slova „Církev“, Církev jako Boží království, Ježíš Kristus a Církev, Vnější a vnitřní povaha Církve. Kniha druhá je tvořena pouze jednou hlavou a to o členech Církve, o jejích vlastnostech a známkách, o její moci. Kniha třetí je dělena na šest hlav, ve kterých se píše o neomylnosti Církve, primátu sv. Petra, o Tradici a svatých otcích. Kniha čtvrtá má dvě hlavy, které pojednávají opět o známkách Církve, avšak podrobněji, o dosahování spásy v katolické Církvi o ostatních křesťanských církvích. Kniha má 571 stran, byla vydána tiskem a nákladem Občanské tiskárny v Brně. Zmiňme zde krátce zajímavou část jeho knihy, která se nachází v knize čtvrté, hlavě druhé, § 13: „Řím a český národ“. V tomto paragrafu poukazuje na vše co Církev pro český národ a jeho kněžstvo udělala dobrého. K. Lutislav byl toho názoru, že tato část by se měla samostatně otisknout a dát mezi lid.³³ Dále poukazuje na to, že Církev není ničím abstraktním, ale je konkrétní v jednotlivých národech přijatých křtem do jejího mystického těla.³⁴

³² Dru A. Podlahovi napsal roku 1924: „Já jsem v poslední době prodělal těžkou nemoc. Dostával jsem srdečné záchvaty, ve kterých jsem se div nezadusil. Jen puštění žilou mě zachránilo. Nyní již zase mohu pracovat, Bohu díky! Dlouhá chvíle, kterou jsem měl v poslední době, byla pro mne větší trýzní, než nedostatek dechu. Prosim Boha, abych mohl dokončiti práci „Co je Církev?“ I naši mnozí kněží nevědí, co jest Církev a jaké mají k ní povinnosti. Nebude to žádná vědecká práce. Můj úmysl jest jen ten, aby kněží naši Božský původ, pravý cíl, a vlastnosti a známky Církve řádně poznali a Církev si zamilovali.“ Srov.. ČKD, roč. LXVIII (XCIII), 1927, p.58.

³³ Zde J. Pospíšil píše: „Národ odcírkevněný jest národ odvácený od Boha a propadlý úplnému bezvěří. Národ však nevěřící v Boha jest národ bez ideálů, toužící jen po hmotném bohatství, po počitcích a rozkoších, které si může bohatství opatřiti. Národ náš buď zůstane katolickým anebo se utopí v bahně neřestí, kterými bezvětrí otravuje život každého národa...Pravá láska vlastenecká jest nutným účinem a projevem lásky Kristovy ke každému národu. Bez lásky Kristovy není pravé, požehnané lásky vlastenecké.“ Josef POSPÍŠIL, „Co je Církev?“, Brno 1926, s. 565-567.

³⁴ Srov.. K. LUTISLAV, „Umřel veliký vlastenec“. Kytička na rov J.M. preláta Dra. Jos. Pospíšila, in: HVĚZDA, VIII. 1927, s. 42-44.

Další jeho knihou je mladší dílo „Lidová kázání o církevních reformách v československé republice“ z roku 1920 vydaná v Praze. V této knize autor píše o potřebě církevní reformy, o národní liturgii, o církevní samosprávě a o celibátu.

Do časopisu ČKD v roce 1879 přispěl článkem „o spasitelné vůli Božské“. V příloze časopisu „Kazatelna“, který byl vydáván v Českých Budějovicích. Vydání číslo 648. Tento článek vlastně byl jeho zapisované přednášky „O Katolické církvi“ z roku 1920. V této příloze píše o založení Církve, ústavě Církve, známkách Církve, neomylnosti Církve a dále: Církev samospasitelná, nezničitelná, V církvi žijí spravedliví i hříšníci, Nezničitelnost Církve, Církve a stát, dále si klade otázku Církve národní, nakonec píše o kněžích katolické církve.

Jsem si vědoma, že ani v této jeho vědní oblasti jsem nevyčerpala jeho působení, ale jeho život a dílo volá o vypracování samostatné monografie tohoto velkého člověka.

2.3.3. Shrnutí bibliografie

Josef Pospíšil je představitelem novotomistického směru. Novotomismus je současný tomismus, tedy filosofická škola, která vychází z učení sv. Tomáše Akvinského (1224-1274) a jeho pokračovatelů. Tento směr je jeden z hlavních moderní filosofie. Tomismus, který se udržuje v dimenzích novoscholastiky bere na vědomí určitý systém analýz a výkladů. Je-li tomismus pěstován v rámci křesťanské kultury, je pak inspirován nábožensko-teologickou tematikou. Nezapomínejme tedy, že vedle tomistické filosofie existuje i tomistická teologie. Nic nebrání tomu, aby novotomistická filosofie byla pěstována bez jakékoliv závislosti na světovém názoru či ideologii. Největším impulsem pro nástup tomismu v nové podobě byla již zmiňovaná encyklika papeže Lva XIII „Aeterni Patris“ (1879). Tento impuls byl podmiňující pro založení Akademie sv. Tomáše v Římě, ohlasy byly i v českých zemích, viz . náš autor a jeho dílo „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“. Nebyl jediný, např. dílo Václava Hlavatého

„Rozbor filosofie sv. Tomáše Akvinského“ vyšlo téměř současně s dílem našeho autora. Dalšími jmény zmiňme jen Metoděje Habáně, Silvestra Braitu a další.³⁵

Mohu-li zde prezentovat svůj názor na systém tomistického myšlení, který je dobře znatelný v uspořádání témat knih takto smýšlejících autorů, musím se vyjádřit na jedné straně s obdivem, na druhé straně lehce kriticky. Podíváme-li se jak sv. Tomáš Akvinský psal své Summy, vidíme, že postupuje takto: uvádí tezi a pak napíše námitky, které v další části vyvrací a tezi dokazuje. To vše je děleno do hlav a paragrafů. Obdobný systém má i náš autor. Já osobně se skláním před přesností a elegancí definic a určitým způsobem mě fascinuje jejich zpracovanost. Tyto definice jsou pro základní orientaci v problematice nutné. Avšak tematika Ježíšova života v dogmatické teologii (christologie) se samozřejmě spojuje s denním životem všech jeho učedníků (morální a spirituální teologie). Zde však vidím hranice definic. Pravda obsažená v definicích je lehce okleštěná o jemné nuance onoho individuálního denního života učedníka. Lidská osoba je příliš komplikovaná a Bůh tajemný, než aby se oboje dalo uzamknout a obsáhnout v lidském slově, natož v krátký stručný popisech o jedné větě hlavní.

³⁵ Srov. <http://www.superstudent.cz/demo/special/smprint.php?id=2691>, 29.1.2006

3. Struktura christologie a její terminologie

Nejprve pojednáme o struktuře christologie v díle Josefa Pospíšila. Tuto strukturu rozdělím na tři základní podkapitoly, a to: obsah, kde bych chtěla nastínit souhrn témat a jakým stylem tato témata autor zpracovává; jazyk, ve kterém bych ráda poukázala ještě jednou na dobu ve které autor žil a její odkaz pro naši dobu a na filosofickou terminologii užitou v konkrétních případech; na konec bych ráda poukázala na autorův manualistický přístup, který byl v jeho době obvyklým. V kapitole česká teologická terminologie se podíváme na její vývoj na přelomu 18. a 19. století. Ukážeme si, jak se k této problematice stavěl sám J. Pospíšil.

3.1. Celková struktura christologie

Josef Pospíšil pojednává ve své christologii o Kristu jako pravém Bohu a pravém člověku, o Kristových milostech (hypostatické unie, charismata, lidské poznání a svoboda Krista), o vtělení Božího Syna, o hypostatické unii, o komunikaci idiomatů (přirozený Boží Syn, bohoocta), o christologických bludech. V soteriologii pojednává o vykoupení (kdyby člověk nezhřešil, Bůh by se nevtělil, přiměřenost vtělení, čas vtělení, teorie vykoupení, soteriologické bludy), o všeobecnosti zadostiučinění Krista, o zásluze (felix culpa, blud Origenův, sestup do předpekli), o úřadech Krista (kněžský, učitelský a prorocký, královský úřad).

3.1.1. Obsah knihy

Dle mého úsudku autor vede svůj výklad spirálovitou formou, což v sobě skrývá integritu témat. Konkrétněji postupem bádání opakuje pravdy již na počátku knihy dokázané, ale v jiných pohledech, v nových tematických souvislostech. Např. na s. 141 autor překládá celý oddíl o tom, že Kristus je hlavou všeho a na s. 290 tuto pravdu opakuje potvrzuje oproti bludu modernistů. Nebo o

svobodě Krista člověka autor pojednává na s. 123 a dále pak v oddílu, kde je Kristus podroben přirozenému a kladnému zákonu Božímu. Samozřejmě, že to vše spolu souvisí a pro celistvost výkladu se autor vrací k již řečenému a dokázanému. Ale například v nauce o hypostatické unii autor předkládá čtenáři již na s. 62 v důkazech o Kristově integrálním lidství, ale blížeji tuto nauku rozebírá až na s. 167, kde této problematice věnuje celou kapitolu o několika paragrafech. Jak jsem již naznačila, autor dělí text do kapitol a paragrafů. Každý paragraf zadává jednu tezi, kterou v textu pak autor předkládá a vysvětluje, na konci paragrafu se v krátké větě objeví potvrzení teze, respektive její krátké zopakování. Autor užívá mnoho citací z Písma sv. a ze sv. otců a koncilů církve, sama jsem si to pracovně nazvala „kupení citací“, neboť autor v nich překládá stále to samé tvrzení, které již dokázal. Uvedme si jeden názorný příklad: „Ze ss. *Otců* uvedeme jen některé doklady. Tak píše sv. *Athanáš*: „*My se tvorů neklaníme. Tento blud náleží pohanům a Ariánům. Avšak klaníme se Pánu tvorstva, vtělenému Slovu Božímu. Ačkoliv tělo samo jest věcí stvořenou, stalo se přece tělem Božské osoby..... Avšak klanějice se Slovu, neoddělujeme ho od těla.... Kdo by tedy byl tak pošetilý, aby pravil ke Kristu: Odstup od těla, abych se ti kořil? A proto jednu a touž bohopoctu vzdáváme Kristu Bohu a člověku, poněvadž tělo Kristovo jest tělem Božím*“. A proti *Apolinářovi*, jenž Kristu upíral rozumné duše a místo ní kladl Loga, usuzuje též sv. Otec takto: „*Pravíte sice: My se neklaníme tvorům. Ó pošetili! Proč zapomínáte, že tělo Páně, ačkoliv jest stvořeno, přece nepřipouští úcty stvořené bytosti příslušné, poněvadž se stalo tělem Slova nestvořeného. Neboť komu náleží tělo, tomu přísluší bohopocta. A proto jak zasluhuje a jak se sluší, jest mu také vzdávati poctu Boží. Neboť Bohem jest Slovo, jemuž tělo jest vlastní*“. A sv. *Ambrož* ve svém spisu „*De Spiritu Sancto*“, vykládá slova žalmistova (98,5): „*Klanějte se podnoží nohou jeho, neboť svaté jest*“, praví o těle Páně: „*Nemysleme, že prorok káže klaněti se zemi, kterou Pán Ježíš při vtělení na sebe přijal. Neboť podnožím rozumí se země a zemi tělo Páně, kterému se nyní v tajemstvích (v eucharistii) klaníme a kterému se také apoštolové v Pánu Ježíši*

klaněli. Neníť Kristus rozdělen, nýbrž jest jen jeden. A když se klaníme Synu Božímu, nepopíráme, že se narodil z Marie Panny“.

A podobně učí sv. Jan Damašský: *„Jest jen jeden Kristus, dokonalý Bůh a dokonalý člověk, jemuž nevyklučující neposkvrněného jeho těla vzdáváme touž bohopoctu jako Otci a Duchu Sv. Aníž popíráme, že jest se klaněti jeho tělu, kterému se klaníme v jedné a téže osobě, která se stala také osobou a hypostasí těla. A této bohopocty nevzdáváme tvorů. Neboť neklaníme se pouhému tělu, nýbrž s Božskou osobou spojenému... Obojí přirozenosti se klaním pro Božství s tělem spojené“.* Citace jsou od různých autorů nebo i od jednoho stejného, obsahující stále dokola onu pravdu. Což by čtenáře posléze mohlo vést k občasnému přeskakování oněch citátů, neboť by již věděl, co chtěl autor říci. Při práci s christologickými bludy autor předkládá nejdříve jejich popis, schéma a pak je vyvrací. Také nás vtahuje do různých polemik s určitými teology.³⁶

3.1.2. Jazyk

Kniha byl vydána v roce 1922, což je samozřejmě vidět i na zastaralé češtině, jako např. slouti, Božská věda (vědění, poznání), průměrnost ... Jakým stylem autor píše a pro koho? Autor se velice snaží o správné vytvoření českého pojmu odpovídajícímu latinskému, řeckému nebo hebrejskému termínu. Těmto termínům se věnuje v poznámkách pod čarou³⁷. Například o významu latinského slova passio či affectus: „V českém jazyku nemáme bohužel ustáleného terminu pro latinské slovo „passio“ a „affectus“ ... „Passio“ znamená každý dojem, ať strastný, ať radostný, který ve kterékoliv mohutnosti duševní pocítujeme. Pro oba tyto různé dojmy nemáme společného terminu: neb *trpnost* obyčejně znamená jen

³⁶ J. Pospíšil a nauka Petaviova ohledně komunikaci idiomatů Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu věleném*, Velehrad 1922, s. 221.

³⁷ Např.: o řeckém slově caro, které odpovídá českému plet' (s. 58). Nebo o latinském passio a affectus, které odpovídá českému strážení (s. 77). Nebo o slově prorok (s. 109 a přímo v textu s. 51-511).

dojem *bolestný a strastný*. Podobně slovo „affekt“ (...) znamená každé vzrušení myslí, jak to, které člověk ovládá a udržuje v rozumných mezích, tak i vzrušení, kterým se člověk dává proti rozumu uchvátiti. Naše česká „náruživost“ a „vášeň“ znamená vždy jen vzrušení myslí, vybočující z mezí rozumem jí vytknutých. Proto jest těžko mluvit u Krista o náruživostech a vášních. Snad by se doporučovalo užívat tu stále slova „strážení“, které by snad významem svým nejvíce se přibližovalo latinskému „passio“ a „affectus“. Strážení se smyslu „passio“ (...) naskýtá se již v „Mater verborum“ a také ho Palacký užívá v Časop. mus. Viz v Jungmannově slovníku slovo „strážení“ (poznámka pod čarou, s. 77). Dále se pozastavuje i nad gramatickým rozбором latinského a řeckého překladu 1 J 5, 20³⁸, což rozhodně není nezajímavé. Dále jsem si povšimla označení Boha jako míry všeho v kontextu např. o duši Kristově, která má plnost milostí: „Tak pravíme o Bohu, že má plnost jestoty (...), poněvadž vše co má jakýmkoliv způsobem povahu jestoty a dokonalosti, obsahuje v sobě v nekonečné míře“³⁹ ve kterém rozpoznávám odkaz na tři stupně dokazování Boha a to na „via eminentiae“⁴⁰.

Pro koho tedy autor píše? O tom se zmiňuje již ve svém úvodu a je to čitelné z celé jeho práce. Píše pro klérus a proto také jeho způsob rozboru témat předpokládá určitou teologickou a filosofickou erudovanost⁴¹. Patrné je to zvláště v místech, kde se autor věnuje filosofickým rozborům. Právě filosofie je u tohoto autora dominantní. Jak jsme již psali v historické části, za svou filosofickou práci

³⁸ 1 J 5,20: „Víme, že Syn Boží přišel a dal nám schopnost rozeznávat, abychom poznali, kdo je pravý Bůh. A jsme v tom pravém Bohu, protože jsme v jeho Synu Ježíši Kristu. On je ten pravý Bůh a věčný život“

³⁹ Srov. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 158-167. s. 110.

⁴⁰ Tři kroky dokazování Boha v analogii podobnosti, spíše nepodobnosti s tvorem: via affirmationis, via negationis, via eminentiae.

⁴¹ Dle mého úsudku na rozdíl od C.V.Pospíšila a jeho knihy „*Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*“, která je srozumitelná a stravitelná pro větší okruh čtenářů, což je dokladem autorova zájmu předávat Pravdu všem lidem.

se mu dostávalo nejvíce ocenění a pochval. Jeho teologické pojetí je v podstatě filosoficko-teologickým pojetím. Josef Pospíšil je na prvním místě filosofem a až na druhém místě teologem. Nejviditelnějším příkladem je paragraf o výkladu pojmů: a) podstaty, b) bytnosti, c) přirozenosti, d) hypostaze (supposita, subsistens, subsistence) a osoby (osobnosti). Nyní si tento paragraf více přiblížíme a nahlédneme tak na jeho filosofickou práci. Pojem podstaty: naše poznání záleží na vnějších projevech věcí. Skrze zkušenost docházíme k poznání, že i přes vnější proměny dané věci, zůstává tou samou věcí. To co se nemění nazýváme podstatou. To co se mění je akcident (případek). Podstata je tedy nositelem identity věcí. Etymologicky znamená podstata to, co stojí pod případy (quod substat accidentibus). Toto slovo užíváme o Bohu pouze analogicky. Bůh nemá případy, je podstatou. Bytnost podstaty záleží v existenci samé, nepotřebuje „nosiče“. Podstata je nositelkou sama sebe. Bůh je podstatou v absolutním slova smyslu. Dále se autor věnuje rozložení podstaty na prvotní a druhotnou podstatu. Zde překládá pojetí Platóna a Aristotela. K Aristotelově pojetí se přiklonili i scholastičtí otcové. Prvotní podstata je individuální bytost a druhotnou podstatou je to, co je jim společné. Podstata může být jednoduchá nebo složená. Jednoduchá buď fyzicky nebo metafyzicky. Metafyzicky znamená, že nemůže být rozdělena na potenci a akt. Složená podstata je buď složená fyzicky – těleso, nebo metafyzicky – stvořený duch. Podstatu individuální, nebo-li konkrétní autor dále dělí na úplnou a neúplnou. Úplná je jednotlivá bytost, duch. Neúplná je určena ke spojení s druhou neúplnou podstatou a tak vzniká třetí úplná podstata (viz. člověk). Pojem bytnosti: „Bytnost (essnetia) v širším smyslu jest to, čím jest věc věcí, kterou jest.“⁴² Sem patří nejen podstata, ale i případy, které k věci náleží. „Bytnost v tomto užším smyslu jest tedy to, co činí věc podstatou v sobě a skrze sebe existující a co ji také věcně liší a rozeznává od případností, které neexistují

⁴² Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 160.

samy v sobě a skrze sebe, nýbrž také existují jen v podstatě a skrze podstatu.⁴³ Na bytnosti závisí nutné i nahodilé vlastnosti věcí. Pojem přirozenosti: „Ačkoliv přirozenost má různé významy, znamená v ontologii bytnost věci samu, pokud tato jest posledním důvodem její činnosti, pokud se týče, trpnosti. Bytnost tedy nazýváme přirozeností, pokud ji (bytnost) myslíme *činnou neb trpnou*. Jakou má věc bytnost, takovou má také činnost a trpnost.“⁴⁴ Pojem hypostaze a osoby: „V nauce o Nejsvětější Trojici a vtělení Syna Božího jest předůležitý rozdíl mezi podstatou, bytností a přirozeností na jedné a hypostazí (suppositum) a osobou na druhé straně. V rozdílu těchto pojmů jest obsažen nejvniternější smyslu těchto tajemství.“⁴⁵ Je to rozlišení podstaty jakožto to čím ona věc je a hypostaze jakožto to - co to je. „Subsistuje-li v hypostasi čili supposito podstata či přirozenost *rozumem a svobodnou vůlí* obdařená, pak sluje hypostase (suppositum, ens subsistens) *osobou* (persona ...).“⁴⁶ Hypostazí může být jen podstata úplná, nesdělitelná (konkrétní a individuální – např. jedinec). Etymologicky toto původně řecké slovo znamená podkládám, potvrzuji. Díky různým pojetím významu tohoto slova se zde nabízí prostor k různým bludným učením. Pojem osoba (lat. persona – z původních divadelních her, kdy herci na sebe brali masky a hráli různé postavy s odlišnými charaktery) znamená rozumovou individuální bytost. Buď v pojetí jakožto fyzická osoba nebo jako osoba mravní – církev, stát. „A proto české slovo „osoba“ má hluboký filosofický smysl, vyjadřující jasně a určitě, jako snad v žádné jiné řeči, pojem duchové bytosti nade vši hmotnou přírodou nevýslovně povýšené a povznesené.“⁴⁷ Bůh je osobou „per excellentiam“. My máme od něj s ním podobnost. Dále autor polemizuje s Böethiem: „Z poměru mezi hypostasí a

⁴³ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 161.

⁴⁴ tamtéž, s. 161.

⁴⁵ tamtéž, s. 162.

⁴⁶ tamtéž, s. 162.

⁴⁷ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 165.

individuální přirozeností plyne již také, co jest souditi o *Böethiových* definicích o pojmu *přirozenosti a osoby*, které mnozí theologové a filosofové za své přijali. Podle Böethia jest „naruta unamquamque rem informans specifica differentia.“ Tato definice však, jak se zdá, vylučuje z pojmu přirozenosti „genus proximum“ v jeho rodové všeobecnosti určuje a řadí jej do jistého určitého *druhu*. A proto se nám tato definice nezamlouvá, což jest také říci o jeho definici *osoby*, o níž praví, že jest „naturae rationalis individua substantia.“ I tato definice jest sama o sobě, tak jak zní, nesprávná, poněvadž nevyjadřuje *hypostatické* povahy osoby. Jen tenkrát bylo by možno ji připustiti, kdyby slova: „individua substantia“ vyjadřovala zvláštní a jednotlivou podstatu, která jen v jisté určité konkrétní bytosti subsistuje a touto subsistencí kdyby ze sebe vylučovala nejen každé rozmnožení, nýbrž také každé spojení s kteroukoliv vyšší hypostasí, jímž by se stala její skutečnou aneb aspoň logickou částí.“⁴⁸ Ve výkladu užívá autor klasických názorných obrazů: o lidství a Božství Kristově je přirovnání k ohni a železu, které je tak rozžaté, že s ohněm opticky splývá⁴⁹. Nebo o přirozenostech v Kristu, které jsou dva v jednom, ale nesmíšené. Toto poukazuje na obrazu vody a vína versus vody a oleje. Přilijeme-li do vína trochu vody, voda je tam obsažena, ale opticky není rozlišitelná od vína. Jako dvě přirozenosti v jedné osobě Ježíše Krista⁵⁰. Další zajímavou myšlenkou je rozdělení světa na dva. Na křesťanský, zastoupený Církví sv., a protikřesťanský, zastoupený svobodnými zednáři⁵¹.

⁴⁸ tamtéž, s. 167.

⁴⁹ Srov.. tamtéž, s. 95 a s. 271.

⁵⁰ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 270 a s. 301...

⁵¹ Srov.. tamtéž, s. 50.

3.1.3. Klasický manuál

Nyní se budu trochu odvolávat na to, co bylo už řečeno v části věnované obsahu. Jako inspiraci pro svoje pohledy jsem si vzala knihu C. V. Pospíšila „Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel“, kde v kapitole o metodě hovoří o světle a stínech klasického manuálu.⁵² Náš autor žil v době po I. Vatikánském koncilu a tudíž před II. Vatikánským koncilem, což je stále ještě doba tohoto manuálu. Z čeho tak usuzují? Výklad podává formou tezí, které jsou odvozené z učení církve. Písmo sv. je užíváno jako souhrn vět a výroků a dokresluje onu zadanou tezi. Stejný přístup je i k citacím a výroků církevních otců. Dále můžeme zaznamenat opomenutí pneumatologie. Autor se Duchu sv. nijak zvlášť nevěnuje, zmiňuje se o něm v souvislosti s celou Nejsvětější Trojicí a darování darů a charismat pozemskému Ježíši.

Rozdělení do traktátů je dalším bodem, který nám C. V. Pospíšil ukazuje jako nedostatek klasického manuálu. Ano, i náš autor traktáty rozděluje v rámci cyklu „Katolická věrouka“ (O Bohu jednom podle přirozenosti, O Bohu trojjediném podle osobnosti, O Bohu stvořiteli, O Bohu vtěleném).

⁵² „Po vrcholný středově existovala pouze jedna „theologia“, v níž studium Pisma, dokumentů Tradice a pravd víry, morální i duchovních témat tvořilo jedinou vědu víry. První rozdělení nastává spolu s úpadkem vrcholné scholastiky: Tehdejší teologie tím, že reflektovala svou metodu, učinila nesporně velký krok směrem k vědeckosti, nicméně objevilo se nemalé riziko a pokušení takřkajíc „teologické technologie“. Jinak řečeno, teologii bylo do této doby možno studovat a provozovat jako aplikaci pravidel, ale zároveň i bez hlubšího propojení s vlastním duchovním životem. To bylo například v době otců či v pozdější monastické teologii čímsi naprosto nemyslitelným. Ve čtrnáctém a patnáctém století se teologie stává více filozofováním nad obsahem víry a bohužel se začíná projevovat její odtrženost od každodenního života. ...

Rozdělením vědecké teologie do jednotlivých disciplín nastalo až v sedmnáctém století, kdy se například poprvé výslovně hovořilo o dogmatické teologii. Hlavním důvodem vzniku jednotlivých disciplín byl zrod seminářů, kde se adeпти presbyterátu připravovali na své poslání. To byl nesporně obrovský krok kupředu, protože zdaleka ne všichni, kdo pracovali během středověku v pastoraci, mohli navštěvovat univerzitu. I rozlišení jednotlivých disciplín a traktátů má svoji logiku, a je třeba přiznat, že současná teologie je v této věci v mnohém dlužnicí takzvané **manualistiky**. Hovoříme o „manuálu“, protože jednotlivé traktáty byly studentům předkládány v podobě příruček. Tento stav platný pro základní studium teologie v seminářích přetrvával na katolických fakultách a učilištích často až do Druhého vatikánského koncilu.“ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s. 23.

3.2. Česká teologická terminologie

Terminologie, kterou užívá ve svých knihách Josef Pospíšil, je odrazem doby, ve které žil. Jak jsme již řekli, žil v době navazující na České národní osvobození. České národní obrození v oblasti jazyka znamenalo velký pokrok. Znamenalo to vytvořit spisovný jazyk, rozšíření slovní zásobu, překlady zahraničních děl do českého jazyka a také utváření názvosloví (terminologii) v různých oborech. Realizovala se i myšlenka pěstovat vědeckou literaturu v českém jazyce. Známymi lidmi jsou Jan Svatopluk Presl, který se zabýval terminologií v botanice, a Karel Bořivoj Presl, který se věnoval terminologii v oblasti mineralogie a chemie. To je příklad z exaktních věd. O totéž se později snaží ve svém oboru i náš autor. V sousedním Německu se rozvíjela samostatná terminologická práce, která překládala světově známé latinské termíny. Jejich teologický vliv byl natolik silný, že se tato jejich terminologická práce zachovala dodnes. To ale v důsledku znamenalo zkomplikování teologických diskuzí a prací na mezinárodní úrovni. Ne každý teolog na světě je znalý německého jazyka, natož odborné terminologie v tomto jazyce. V návaznosti na České národní obrození byl tento pokus i u nás. Nejsme však v oblasti teologie silnou zemí, tudíž tato snaha v našich podmínkách nebyla do budoucna životaschopná. Josef Pospíšil této problematice věnoval hodně úsilí, za které se mu dostalo mnoho pochval.

V časopise ČKD z roku 1927 bylo o Josefu Pospíšilovi a jeho knize „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“ napsáno: „...Dodáme-li konečně, že ve spise důsledný pokus proveden jest o české názvosloví filosofické, pak smíme úhrnečný soud pronést ten, že spis p. Pospíšilův je skutečným obohacením naší literatury filosofické, a pokládáme jej za jeden z nejlepších spisů české filosofické literatury

vůbec.⁵³ O autorově práci na Teologické summě sv. Tomáše Akvinského jsme již psali v kapitole o jeho filosofickém díle.

Nyní si ukážeme názor samotného autora na terminologickou oblast. Jeho upřímná snaha a oddanost věci je pro mne fascinující. Jako první ukázkou jsem si vybrala text z předmluvy k traktátu „De Deo trino secundum personas“ (O Bohu trojjediném podle osobnosti), z cyklu „Katolická věrouka“: „Poněvadž však nauka o Nejsvětější Trojici obsahuje samá tajemství přesahující přirozený rozum náš, jest na výsost nebezpečno, v tomto traktátě se uchýliti od latinského názvosloví (terminologie), kterým věda theologická za souhlasu a úchvaly Církve sv. toto tajemství a jeho jednotlivé stránky a momenty vyjadřuje. Toto latinské názvosloví jest proto katolickému theologu míti vždy na zřeteli a hledí-li je vyjádřiti termíny jazyka mateřského, pak jest mu přihlížeti jednak k duchu jazyka tohoto, jednak, a to jest ještě důležitější, k pravému a vlastnímu smyslu a významu terminů latinských, v kterých Církev sv. toto tajemství takořka ztělesnila a našemu porozumění a pochopení, pokud jest vůbec možno, učinila přístupným. A poněvadž termíny tyto nejsou dosud v našem jazyku českém ještě zcela ustáleny a všeobecně přijaty, proto pokládáme práci svou v tomto ohledu za pouhý pokus, přispěti k jejich ustálení. Jest nás daleko, se domnívati, že termíny české, kterých jsme užili, jsou tak správné, že nelze voliti terminů správnějších a vystižnějších. Aby však nebylo pochybností, jaký smysl těmto terminům přikládáme, připojíme vždy do závorky termíny latinské. Neboť nechceme se ani za vlások uchýliti od nauky Církve sv. jsouce přesvědčení, že ona i při tvoření své latinské terminologie byla řízena zvláštním osvícením Ducha sv. Proto již napřed prohlašujeme, že ve všem, i strany volby českých terminů z celé duše a s nejhlubším přesvědčením se podřizujeme jejímu soudu, jsouce ochotni každý termin ihned opravit, kdyby

⁵³ Tato citace je výrokem prezidenta T. G. Masaryka, která je v uvedeném časopise citována. in: ČKD, roč. LXVIII (XCIII), 1927, p.56.

jakýmkoliv způsobem buď nevyjadřoval smyslu příslušného terminu latinského aneb kdyby se přičil duchu našeho jazyka českého.“⁵⁴ Podle mého soudu je zde krásně vidět pokora tohoto vzdělaného člověka.

To byla oblast teologie, kde je poslušným a věrným synem své Církve. Nyní se ale podívejme na mnohem odvážnější práci na terminologii filosofické. Svůj názor prezentoval v předmluvách svého největšího filosofického díla „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského“, které je rozděleno do dvou dílů. V prvním díle píše: „Především mi působila starosti scholastická terminologie, z jejíž určitosti a jasnosti plyne pro vši filosofii scholastickou taková výhoda, že se nedá ani dosti oceniti. Nicméně nedal jsem se touto obtíží zastrašiti, obzvláště když jsem pozoroval, že moji posluchači takořka hravě do smyslu nejnepřístupnějších filosofických pojmů vnikají. I počal jsem si pokud možno samostatnou českou terminologii tvořiti, resp. určovati, při čemž mi často veledůstojný p. kanovník Mat. Procházka a p. profesor Bartoš byli nápomocni. Aby pak moji posluchači při latinských přednáškách z fundamentální a dogmatické theologie, kteréž nezbytně o zásady filosofie scholastické se opírají, se nemátli, přičiňoval jsem všude k českým terminům a výměrům pojmů termíny a výměry latinské.“⁵⁵ Nyní si dovoluji ještě jednou citovat z tohoto velkého díla a to z druhého dílu. V předmluvě tohoto dílu autor opakuje, že je v oblasti terminologie odkázán sám na sebe a děkuje za pomoc prof. mgr. Vladimíru Šťastnému, který mu pomáhal s korekturami. Píše: „Terminologie jiných děl o filosofii thomistické v naší literatuře jednajících nemohl jsem použiti, poněvadž bohužel u nás každý autor svou vlastní terminologii si kuje.“⁵⁶ Hezky řečeno. Proto dále doporučuje spolku

⁵⁴ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu trojjediném podle osobnosti*, Cyrilo-metodějský tisk. Spolku na Velehradě 1924, s. 5.

⁵⁵ Josef POSPÍŠIL, *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, I. díl, Rajhrad 1913, s. (jedná se o druhé zmnožené vydání), s. V-VI

⁵⁶ Josef POSPÍŠIL, *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, II. díl, Rajhrad 1897, druhá strana předmluvy (není číslováno)

Dědictví sv. Prokopa⁵⁷ pro tuto problematiku sestavit komisi, která určí nejdůležitější scholastické termíny. A dále nám autor odhalí svůj ostych před čtenáři ohledně české filosofické terminologie. „Zda-li mě se podařilo naleztí všude termíny, které jednak úplně vystihující příslušných terminů latinských, jednak také jsou zcela přiměřeny duchu naší milé mateřštiny, netroufám si tvrdit. A toť první příčina, pro kterou jen s bázní práci tuto veřejnosti odevzdávám.“⁵⁸ Jeho pokora je uvědomělá a velká.

⁵⁷ Dědictví sv. Prokopa je spolek, jehož účelem bylo vydávat vědecké bohoslovné knihy v českém jazyce.

⁵⁸ Josef POSPÍŠIL, *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*, II. díl, Rajhrad 1897, druhá strana předmluvy (není číslováno)

4. Analýza christologie a soteriologie

Nyní se zaměříme na samotný předmět naší analýzy. O co nám jde, co budeme v textu hledat? Nejdříve bych ráda zmínila skutečnost, která se nazývá legitimní teologický pluralismus. Každý člověk a tedy i teolog stojí mezi tajemstvím víry a světem (národem, kulturou). Záleží jen na jeho osobě, kterým směrem se vydá. Nemyslím absolutně. Oba póly jsou důležité a odpovídají kérygmatu. Ale u každého z nás jeden směr (linie) převažuje. To je zřetelné i v naší ortopraxi. Pokud nepřekračujeme hranice stanové Církvi a jejím předávání zjevení, je to zcela v pořádku. To je legitimní teologický pluralismus.⁵⁹ Josef Pospíšil patří mezi teology zaměřené na tajemství víry, aniž by samozřejmě opomínal dějinnou skutečnost své doby, kterou v některých kapitolách stručně komentuje.⁶⁰

Autor rozdělil svoje dílo „O Bohu vtěleném“ na část christologickou a soteriologickou, která se však jemně prolíná. Není divu. Tyto dva pohledy na osobu Ježíše Krista nelze od sebe striktně oddělit. Už z povahy svého tématu spolu těsně souvisí. Ze zcela logického důvodu návaznosti témat autor začíná svou knihu christologií. Jako první otázkou se zabývá Kristovým božstvím, dále pak Kristovým lidstvím, otázkou Kristových milostí, o vtělení Syna Božího, o unii hypostatické, o komunikaci idiomatů, o úctě k Nejsvětějšímu Srdci Páně a posledním tématem jsou christologické bludy. V soteriologické části autor mluví o vykoupení, o všeobecnosti zadostiučinění Kristova, o zásluze Kristově, o úřadech Kristových a nakonec o královské moci Kristově. Dále autor ve své knize

⁵⁹ Lépe o tom pojednává Ctirad Václav POSPÍŠIL, v knize *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s.37.

⁶⁰ Nejčastější autorova poznámka je formulována jako konstatování faktu a výzvu. Fakt vidí v odpadnutí českého národa od svých křesťanských základů a apeluje na obnovení lásky ke Kristu celého českého národa.

pokračuje mariologií a tématu sv. Josefa, kterým se v této práci nebudeme více zabývat.

Autor své dílo dělí do paragrafů. Christologie a soteriologie je takto rozdělena do 111 paragrafů. Christologie 56 a soteriologie 55 paragrafů. I z těchto počtů je vidět rovnováha nauky o vtělení Ježíše Krista a jeho účelu vtělení, tj. vykoupení (soter = spasitel).

4.1. Problematika christologických titulů

Výčet christologických titulů užívaných Josefem Pospíšilem je řazen dle jejich frekvence v knize. Pouze oddíl o označení Krista jako Srdce Páně a Nejsvětější svátost oltářní jsem zařadila jako poslední z důvodu mé pochybnosti, zda-li se i tyto termíny dají označit jako christologický titul, neboť v samotném významu nepojímá Krista jako celek, ale nazývá ho podle jeho části či způsobu zjevení.

4.1.1. Kristus

Pojmenování Božího Syna jako Krista je pro našeho autora základní a objevuje se v celé knize a ve velkém množství. Někdy toto oslovení spojí a nazývá Božího Syna Kristem Pánem nebo Ježíšem Kristem. Výklad jména Kristus autor podává v christologické části v oddíle o milostech Kristových⁶¹ a v soteriologické části v paragrafu o Kristově kněžství: „Podle tohoto úřadu dáno také Božskému Spasiteli jeho vlastní jméno: „*Messiáš*“ a „*Kristus*“. Neboť jak *Messiáš* (...) tak i *Kristus* (...) znamená tolik co: *Pomazaný*.

A poněvadž podle zákona Mojžíšova *především kněží* byli *olejem mazáni* a tak na svůj úřad posvěceni, proto *Kristus* jako nejvyšší velekněz, jehož byli všichni starozákonní kněží toliko typy či předobrazy, sluje „*Pomazaným*“. Ale i *proroci* a

⁶¹ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 85.

králi byli později *pomázáním* ve svůj úřad uvádění, a proto nazývá se Kristus, jenž tuto trojí moc a důstojnost starozákonních kněží, proroků a králů v sobě v nejvyšším stupni soustřeďoval a zahrnoval, „Pomazaným“ (Messiášem a Kristem) ...⁶²

4.1.2. Pán

Oslovení Pán se vyskytuje v daleko menší frekvenci, než samotné Kristus. Výskyt je však jen ve spojení Kristus Pán. Tento výskyt je podmíněn trojím způsobem a to: a) v užití ve spojení s komentářem citací z Nového Zákona, b) ve souvstažnosti Boha a člověka v osobě Ježíše Krista, zvláště když mluví o hypostatické unii, c) v různých souvislostech (např. o církvi). Samostatné oslovení Pán se váže pouze na témata z Písma svatého (Starého i Nového Zákona) a to tím způsobem, že toto oslovení nemůžeme pojímat jako autorovi vlastní.

Několik názorných příkladů: a) souvislost s Novým Zákonem, paragraf o Kristu jako pravém člověku, v rámci důkazu z Písma: „Dále vypravuje, že Kristus Pán za bouře na moři Galilejském v lodičce spal...“⁶³ Za b) mluví-li o hypostatické unii Ježíše Krista: „Nicméně jest mezi theology středověkými a i nyníějšími všeobecná nauka, že krev Krista Pána i při smrti od těla odloučená zůstala s jeho Božskou osobou hypostaticky spojena.“⁶⁴ Bod c) mluví-li v ostatních souvislostech, často se ale přesto ve svém odkazu týkají Božské a lidské přirozenosti Ježíše Krista. Ukázka je z paragrafu o Kristu jako člověku, který je hlavou Církve: „A poněvadž Církev sv. jako *duchovní* tělo Krista Pána jest co nejtěsněji spojena s jeho *skutečným tělem*...“⁶⁵ Bez oněch souvislostí užívá

⁶² Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s.485.

⁶³ tamtéž, s.53.

⁶⁴ tamtéž, s. 187.

⁶⁵ tamtéž, s. 142.

toto oslovení v úvodu do citací církevních otců⁶⁶. V otázce samostatného oslovení Pán, jak jsme již řekli, autor toto oslovení používá pouze jako přejaté, např. žalmista Páně⁶⁷, Matka Páně⁶⁸, nebo přebírá-li toto oslovení z citace svatých otců: Pán náš Ježíš Kristus⁶⁹.

4.1.3. Božská osoba

J. Pospíšil užívá přímé oslovení osoby Ježíše Krista ve spojení druhá Božská osoba. Například v paragrafu o Kristu jako pravém Bohu: „A proto v nauce christologické jest hlavně podati důkaz, že Kristus, Syn Marie Panny, jest *druhá Božská osoba v Nejsvětější Trojici*, jenž má s Otcem a Duchem Sv. touž Božskou přirozenost...“⁷⁰ Použití slovního spojení Božská osoba je u našeho autora častá, avšak vyskytuje se ve spojení s oslovením Kristus nebo i jiné (např. Božská osoba Syna Božího⁷¹). A to ne ve smyslu pojmenování Ježíše Krista, ale jako doložení důkazu o jeho Božské podstatě, které věnuje ve své knize hodně pozornosti. Viz paragraf o hypostatické unii: „...tělo Krista Pána stalo se unií hypostatickou tělem Božské osoby jeho.“⁷² nebo „...tak i tělo nemohlo býti zbaveno spojení s osobou Božskou Krista Pána.“⁷³

⁶⁶ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 17.

⁶⁷ tamtéž, s. 123.

⁶⁸ tamtéž, s. 111.

⁶⁹ tamtéž, s. 193.

⁷⁰ tamtéž, s. 13.

⁷¹ tamtéž, s. 97.

⁷² tamtéž, s. 187.

⁷³ tamtéž, s. 187.

4.1.4. Syn Boží

Oslovení Boží Syn nebo Syn Boží je v autorově slovníku synonymem pro Krista, Krista Pána, avšak méně frekventované než oslovení předešlé. Toto oslovení se vztahuje na vystižení osoby Božího Syna v imanentní Trojici. Viz v paragrafu o Božském vědění Ježíše Krista: „...jako právě u Syna Božího, s nímž se Otec plozením sdílí o jednu a touž přirozenost, tak že přirozenost, kterou má Otec, se stává také přirozeností Synovou.“⁷⁴ Z tohoto citátu můžeme postřehnout i další oslovení užívané naším autorem a to je samostatné Syn, které je užíváno ve vztahu s Otcem či Pannou Marií.

4.1.5. Spasitel

Spasitel, častěji Božský Spasitel je dalším typem christologického titulu užívaného J. Pospíšilem. Toto oslovení užívá jako synonymum pro Krista v části christologické, ale z logických důvodů ještě hojněji v části soteriologické, kde je užíváno jako znamení proč Kristus přišel mezi nás. Např. v paragrafu o Kristově zásluze milosti a spásy pro všechny lidi: „Ano sám Božský Spasitel prohlašuje součinnost naši za naprostou podmínku k dosažení spásy.“⁷⁵

4.1.6. Vykupitel

Vykupitel je oslovení méně frekventované v části christologické než předešlý Božský Spasitel, ale používáno ve stejném smyslu. Častější výskyt pojmu je v části soteriologické. Např. hned v úvodu do soteriologie: „Budoucí Vykupitel,

⁷⁴ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 27.

⁷⁵ tamtéž, s. 420.

Kristus, Bůh a člověk, měl sice přijít na svět teprv v plnosti času, avšak působnost svého vykupitelského díla jevil v lidském pokolení *ihned po jeho pádu* v ráji...⁷⁶

4.1.7. Logos – Slovo – Boží Slovo

Tyto tři tituly užívá autor ve stejném smyslu a to jako poukázání na Božskou osobu Ježíše Krista v rámci imanentní Trojice (např. na jeho preexistenci). Jeho výběr podoby oslovení záleží pouze na kontextu, v něm je užito. Řecké Logos užívá a) ve vztahu k biblickému textu a to k Janovu evangeliu nebo b) jako komentář citace církevních otců. Např. ad a) paragraf o vtělení Božího Syna: „Slovo „vtělení“ (...), jest vzato z evangelia sv. Jana, jenž praví o Slovu či Loga: ...“⁷⁷ nebo „Kristus jest tedy *Bůh a Člověk* v jedné Božské osobě, kdežto Syn Boží, Logos, Slovo jest toliko Bůh.“⁷⁸ Bod b) v paragrafu o vzdávání bohopocty Kristu, kde v oddíle o důkazu z Tradice autor zmiňuje Nestoriův blud a protinámitky sv. Cyrila Alexandrijského: „A jelikož podle *Nestoria* mezi Kristem člověkem a Logem bylo jen jakési mravní spojení, jako jest na př. mezi chrámem a Božstvem, které v něm bytuje, proto učil, že pocta Božská, kterou jest nám Logu vzdávati, přechází jaksí také na Krista člověka, ve kterém Logos bytuje.“⁷⁹ Český překlad Logos⁸⁰: Slovo, Boží Slovo je autorovi vlastnější.

⁷⁶ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 316.

⁷⁷ tamtéž, s. 151.

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ tamtéž, s. 229.

⁸⁰ Zde bych se jen krátce ráda zmínila o myšlence prof. Ctirada V. Pospíšila, kterou prezentuje ve své knize *Hermeneutika mystéria* i ma téma skloňování pojmu Logos, které on sám nedoporučuje, neboť některé počestěné tvary mohou evokovat reklamní terminologii (viz. s. 225). Což našeho autora na přelomu 18. a 19. století rozhodně netrápilo.

4.1.8. Ježíš

Pozemské jméno Ježíš (dalo-li by se to tak říci) se vyskytuje samostatně pouze v návaznosti na novozákonní citaci. Např. v paragrafu o milostech a hypostatické unii v osobě Krista: „Tak pravil sv. *Jan Křitel*, když uzřel Ježíše u Jordanu...“⁸¹ Tento výskyt se dá nazvat sporadickým. Častěji autor spojuje jméno Ježíš s Kristem, jako Ježíš Kristus nebo Kristus Ježíš. Méně častěji se objevuje Ježíš Nazaretský.⁸² Opět v návaznosti na novozákonní citace nebo jako úvod či komentář citace církevních otců nebo výroků církevních sněmů. Např. v paragrafu o svobodě Krista člověka, kde komentuje list Židům: „...musí se stále posilovati a vzpružovati pohledem na Ježíše Krista, jenž každému křesťanu k tomuto zápasu živou vírou dodává potřebné síly.“⁸³

4.1.9. Mesiáš

Titul Mesiáš je užíván v návaznosti na: a) starozákonní citace, b) citace novozákonní, které se však ve svém textu zpětně odkazují na Starý Zákon. Např. ad a) v paragrafu o Kristu jako pravém člověku: „Katoličtí a i protestantští exegetové se domnívají, že Kristus nazývaje se přechasto „synem člověka“, prohlašuje se za Mesiáše tímto jménem předpověděného u proroka Daniela...“⁸⁴ Ad b) v paragrafu o hypostatické unii v oddíle důkazů z Písma sv., kde cituje sv. apoštola Pavla a jeho list Židům: „...sv. Apoštol jednaje v 5. hlavě téhož listu od v. 1. – 10. o rozdílu velekněžství Starého zákona a velekněžství Kristova, praví, že

⁸¹ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 93.

⁸² tamtéž, s. 52.

⁸³ tamtéž, s. 124.

⁸⁴ tamtéž, s. 54.

se na Kristu vyplnilo proroctví obsažené v žalmu 109., v. 4. o věčném kněžství Messiášově...⁸⁵

4.1.10. Bohočlověk

Tento titul autor užívá jen málo a to pouze pokud chce podtrhnout jednotu osoby Ježíše Krista v její Boholidské podstatě. Např. v paragrafu, kde píše, v jakém smyslu můžeme Krista nazývat tvorem: „A proto když za nás trpěl a umřel, trpěl a umřel za nás zároveň Bůh a člověk, tedy Bohočlověk, nicméně netrpěl, nezemřel Bohočlověk podle své Božské, nýbrž dle své lidské přirozenosti.“⁸⁶

4.1.11. Svatý a Spravedlivý

Tyto tituly a další následující autor užívá málokdy. Frekvence těchto titulů by se dala spočítat na prstech jedné ruky. Jedná se vlastně o zpodstatnění slovesa, jako označení toho co Ježíš vykonává a čím je. Stejně jako např. já učím děti, tudíž mé pracovní oslovení je učitelka. Např. v paragrafu o Kristu jako Bohu a člověku, který je jednou fyzickou Božskou osobou. Zde autor komentuje událost, kdy sv. Petr vytýká Židům bohovraždu (Sk 3,12-15): „A tohoto Svatého a Spravedlivého, jenž jest zároveň původcem a dárce veškerého našeho života, Židé zabili.“⁸⁷

4.1.12. Život

Krista autor nazývá Životem ve smyslu „via eminentia“. Např. v paragrafu o komunikaci idiomatů: „Neb Kristus člověk jest vtělený Život a tento vtělený Život

⁸⁵ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 191.

⁸⁶ tamtéž. s. 204.

⁸⁷ tamtéž, s. 172.

zemřel na dřevě kříže, aby smrtí svou tělesnou zničil duchovní smrt lidského pokolení...“⁸⁸

4.1.13. Stvořitel

O Stvořiteli ve vztahu k osobě Ježíše Krista se autor vyjadřuje ve smyslu součinnosti Syna Božího s Otcem. Tuto pasáž najdeme v již citovaném paragrafu o Kristu jako Bohu a člověku, který je jednou fyzickou Božskou osobou v oddíle důkazů z Písma sv., kde mluví a cituje část prologu Janova evangelia: „O Slovu hned na počátku této hlavy praví, že bylo od věčnosti, že jest osobou odličnou od Osoby Otcovy, že jest pravý Bůh, Stvořitel nebe i země.“⁸⁹

4.1.14. Božský ženich Církve

Toto oslovení najdeme v christologické části pouze jednou a to v paragrafu zabývající se otázkou vnější krásy Krista a názorů otců církve. Tento výraz se nachází v odkazu na Žalm 44, 3. Tento verš používali svatí otcové pro důkaz lidské krásy Ježíše Krista. Zástupcem tohoto smýšlení je sv. Jan Zlatoústý.⁹⁰

4.1.15. Označení Krista jako Srdce Páně a Nejsvětější svátost oltářní

Užití těchto termínů sekundárně nastiňuje v pojednání o denominativních přídavných jménech týkající se Kristova Božství a lidství: „Ačkoliv Kristus sám jako Bůh a člověk těmito přídavnými jmény nemůže se označovati, může se jimi

⁸⁸ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 201.

⁸⁹ tamtéž, s. 170.

⁹⁰ tamtéž, s. 68

vyjadřovati přirozenost Božská i přirozenost lidská a její jednotlivé části, jako na př. Božské srdce, Božské tělo Páně atp.“⁹¹

Závěrem bych chtěla vyhodnotit nejčastěji používané christologické tituly v této knize. Jsou to: Kristus, Kristus Pán, Božský Spasitel, které považuji za autorovi vlastní.

4.2. Prameny

Nyní se zaměříme na autorovu práci s prameny, jichž používá pro svou knihu. Ráda bych tuto část rozdělila na dvě – na biblickou část a část zabývající se Tradicí. V biblické části se podíváme, kterou novozákonní christologii autor používá a kterou opomíjí, najde-li se taková. V druhé části se podíváme, které církevní otce autor cituje a jak s jejich výroky pracuje. V rámci těchto dvou částí se podíváme, s kterými teology autor ve své knize spolupracuje, tzn. pracuje s jejich texty. Celkově bych se závěrem pokusila o malé porovnání práce s citacemi a prameny jiných autorů.

4.2.1. Práce autora s biblickým textem

Práci autora s biblickým textem bych ráda rozdělila na tři kroky. V prvním kroku se podíváme na frekvenci citací z Písma sv. V druhém kroku si ukážeme, které novozákonní spisy autor nevyužívá. Nakonec ve třetím kroku se podíváme, jak autor cituje (přímo v textu či jen odkazem), co cituje (kterým novozákonním textem se nechává inspirovat) a proč cituje (vychází z Písma sv. nebo jím svůj text dotváří)? V rámci třetím kroku se budeme věnovat citacím z Nového Zákona.

⁹¹ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 202.

V jedné pohádce bylo řečeno, že statistika nuda je, má však cenné údaje. Budeme se nyní tímto inspirovat. Frekvence citovaných biblických odkazů má pro nás výpovědní hodnotu a navádí nás, kterým směrem se budeme dále orientovat.

V christologické části je Písmo sv. citováno na 319ti místech. Z toho 298x jsou citace z Nového Zákona a 21x ze Starého Zákona. V Novém Zákone naprosto drtivě převládají citace z Janova evangelia, které se objevují přímo v textu nebo nepřímou odkazem, a to 108x. Na druhém místě se umístily Pavlovské listy, které se objevují 94x, třetí je Matoušovo evangelium s počtem 52 citací či odkazů. Z toho je jasně čitelné, jaká novozákonní christologie je autorovi vlastní a kudy se budeme v jeho stopách ubírat i my.

V soteriologické části už není frekvenční rozdíl tak markantní. Písmo sv. je zde citováno 337x, z toho Starý Zákon je zastoupen 42x a Nový Zákon 295x. Z novozákonních citací zde převládají Pavlovské listy, které se zde objevují 139x, a Janovo evangelium, které je citováno 59x. S připočtením Janových listů a knihy Zjevení je zastoupena janovská teologie 86x. Opět třetí místo patří Matoušovu evangeliu, které je zde 39x.

Nyní se podíváme, které novozákonní spisy autor opomíjí. V christologické části to jsou listy Timoteovi, který je pastorální epištolou, list Filemonovi, což je dopis týkající se otroka Onezima, list Jakubův, který patří mezi obecné (katolické) listy a autor také neužívá list Judův. V soteriologické části se, kromě listu Timoteovi, tento výčet opakuje. Důvod, proč autor tyto listy opomíjí, bych nastínila ve třetím kroku ve světle novozákonních textů, které jsou naopak užívány.

Nyní si odpovíme na otázky jak cituje, co cituje a proč cituje a jak celkově pracuje s biblickým textem. V odpovědích nahlédneme do autorova díla.

Jak cituje

Než se podíváme jakými způsoby autor cituje, chtěla bych jen předeslat, že cituje v několika jazycích. Kromě češtiny je to latina, řečtina a starozákonní text (klíčová slova) i hebrejščina. V této oblasti využívá dílo Františka Sušila⁹². Autor má tři způsoby, jakými uvádí biblický text. Jako první si představíme případy, které jsou uváděny jako „důkaz z Písma sv.“. názorně si ukážeme, ve kterých kapitolách takto samostatně vypisuje *auditus fidei* a podíváme se, jakou výpovědní hodnotu to pro nás bude mít.

Důkaz z Písma sv. je často spojen s důkazem z Tradice (to celé je *auditus fidei*), ale ne vždy. Někdy autor cituje pouze důkaz z Tradice, ale o tom později. Tak tedy důkaz z Písma sv. se objevuje v paragrafu:

⁹² František Sušil (1804-1868) básník, překladatel, teolog. Překládal z latiny a řečtiny. Přeložil a opatřil komentářem všechny knihy Nového Zákona, překládal spisy církevních otců a latinské církevní hymny. Překládal také antické básníky. Po habilitaci z biblíky byl profesorem na bohoslovecké fakultě v Brně.

- o Ježíši Kristovi jakožto pravém člověku⁹³, který má i pravou lidskou duši⁹⁴
- o svobodě Krista⁹⁵
- o Kristu, který je jako Bůh i člověk jednou fyzickou Božskou osobou⁹⁶
- o hypostatické unii, v okamžiku početí⁹⁷ a o jeho trvání na věky⁹⁸
- o Kristu jako přirozeném (ne adoptivním) Synu Božím⁹⁹
- o Kristu, kterému je třeba i jako člověku vzdávat pravou bohopoctu¹⁰⁰
- o účelu vtělení¹⁰¹
- o příchodu Krista, který by nepřišel, kdyby člověk nezhřešil¹⁰²
- o Kristově velekněžském úřadu, který byl vykonán zejména obětí na kříži¹⁰³

Co z toho můžeme vyčíst? Osobně v tom vidím kontinuitu Ježíšova lidství v christologické části a v soteriologické části vidím celkem jednoduchý vzorec: hřích = kříž = vykoupení. Autor má v členění paragrafů posloupnost jinou (vykoupení, hřích, kříž), ale to protože na začátku mluví celkově o soteriologii a co znamená (Soteriologie čili nauka o Kristu Vykupiteli¹⁰⁴).

⁹³ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 52.

⁹⁴ Srov.. tamtéž, s. 61.

⁹⁵ Srov.. tamtéž, s. 123.

⁹⁶ Srov.. tamtéž, s. 170.

⁹⁷ Srov.. tamtéž, s. 181.

⁹⁸ Srov.. tamtéž, s. 191.

⁹⁹ Srov.. tamtéž, s. 214.

¹⁰⁰ Srov.. tamtéž, s. 228.

¹⁰¹ Srov.. tamtéž, s. 318.

¹⁰² Srov.. tamtéž, s. 325.

¹⁰³ Srov.. tamtéž, s. 494.

¹⁰⁴ Srov.. tamtéž, s. 316.

V rámci těchto důkazů užívá autor přímých citací v textu, které následně vykládá v kontextu tématu daného paragrafu. Tyto citace uvádí proloženým písmem. Např. v paragrafu, kde s pomocí Písma sv. dokazuje Kristovu pravou lidskou duši: „Že měl Kristus pravou lidskou duši, o tom svědčí *Písmo sv.* Neboť uvádí jeho výroky, jimiž si sám lidskou duši připisoval. Tak praví u sv. *Matouše*: „*Smutná jest duše má až k smrti*“. A u sv. *Lukáše*: „*Otče, v ruce tvé poroučím ducha svého*.“¹⁰⁵ Odkaz na příslušnou kapitolu a verš najdeme v knize vždy v poznámce pod čarou. Přímé citace jsou také mimo paragrafy s důkazem z Písma sv. v rámci *auditus fidei* a to v důkazech z *Tradice*¹⁰⁶ nebo zcela mimo části zaměřené přímo na *auditus fidei*. O autorově propojení *auditus* a *intellectus fidei* pojednáme v stručném shrnutí na konci této kapitoly o pramenech. Pro příklad se toto projení objevuje v paragrafu o duši Krista, která byla obdařena dary Ducha svatého.¹⁰⁷

Dalším typem, jak citovat Písmo sv., je forma nepřímých citací. Ty jsou buď napůl citované a zapuštěné do věty – např. „...jen Kristus tak Boha neprosí, poněvadž nepotřebuje odpuštění, ví, že *jest v Otci a Otec v něm*.“¹⁰⁸ Nebo zcela nepřímou, dané verše převypráví – např. „Tak popisuje sv. *Matouš* podrobně lidský rodokmen Kristův od Abrahama až po Josefa, muže Marie, z nich se narodil Ježíš, jenž slove Kristus. Dále líčí početí a narození Ježíše Krista, jeho obřízku a útěk do Egypta...“¹⁰⁹ Nebo je pouze odkáže pod čarou.¹¹⁰

¹⁰⁵ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 61.

¹⁰⁶ Srov.. tamtéž, s. 129.

¹⁰⁷ Srov.. tamtéž, s. 105.

¹⁰⁸ Srov.. tamtéž, s. 46.

¹⁰⁹ Srov.. tamtéž, s. 53.

¹¹⁰ Srov.. tamtéž, s. 108.

Co cituje

Co cituje nebo-li který biblický text a které téma je pro našeho autora nosné jsme již naznačili v části o frekvenci citací. V části christologické převládala janovská christologie a v části soteriologické je to pavlovská christologie. Nyní se na tyto dvě christologie podíváme blíže. Ukážeme si, které části z těchto textů autor pro svou práci považuje za nosné, kterými je ovlivněn a v jakém kontextu. Jako na první se podíváme na Janovo evangelium, které se dá rozdělit na prolog (J 1,1-18), knihu znamení (J 1,19-12,50) a knihu slávy (J 13,1-20,31). Na závěr je epilóg (J 21,1-25). Při bližším seznámení musím konstatovat, že všechny části Janova evangelia jsou zastoupeny poměrně rovnoměrně. Vidím souvislost mezi janovskou christologií a christologií shora Josefa Pospíšila.

Jako prvnímu se ve svém díle věnuje dokazování Kristova božství. Tato jemná linie se táhne celým jeho dílem. Podíváme-li se, které části Ježíšova života cituje, jsou na předním místě citace ontologické. Jsou to místa, kde Ježíš mluví o vztahu s Otcem a implicitně o svém božství. Když říká mluví, myslím tím, že u autora převládají také Ježíšovy výroky. Když si to shrneme, z mé statistiky vyšly nejpočetněji citace označené jako: ontologické – o Kristově božství, Kristovy výroky, Kristus a Otec. Což do sebe krásně zapadá. Kde hledat tuto souhru než u sv. Jana? Tím nechci nijak opomíjet či snižovat hodnotu synoptických evangelíí.

Nyní se zaměříme na část soteriologickou, kde převládá pavlovská christologie. Zde se budeme opět lehce inspirovat frekvencí citací či odkazů. Nejvíce je koncentrován list Židům a to v paragrafech zabývajících se Kristovým kněžstvím, což je dost pochopitelné. Citace a odkazy na tento list jsou zde až 40x, kdežto ostatní listy jsou rozptýleny v této soteriologické části knihy a jejich frekvence každého z nich nepřesahuje počet 20ti.

O listech, které autor vynechává, jsme již psali. Nyní bych jenom ráda uvedla důvod, který se mi zdá celkem pochopitelný – ony listy se autorovi nechodí co do

tématu. Pokud se shodují s tématem našeho autora, našel si, dle svého teologického vkusu, jiný odkaz či citaci v novozákonních textech.

Proč cituje

Trochu nepřesná otázka. Lepší by bylo: proč, kdy a v jistém ohledu jak cituje. Abych byla konkrétnější. Při četbě tohoto díla mě napadla taková myšlenka – vychází autor z biblického textu, nebo jej užívá v rámci paragrafů (tématu) jako základních kamenů jako důkaz pravosti a platnosti svého tvrzení?

Hlavně v důkazech z Písma sv. se objevuje nahromadění několika citací a odkazů z různých novozákonních textů, kterými dokazuje onu pravdu popsanou stručně již v názvu paragrafu.

4.2.2. Práce autora s teologickými texty

Josef Pospíšil uměl latinsky a řecky, což potvrzuje ve své knize, kde cituje autory z originálů. Jeho přímé citace jsou i v těchto jazycích, avšak naštěstí pro mne, posléze přeložené do českého jazyka. Historické dogmatické texty také čerpá z díla autorů Denzinger – Schönmetzer – Hünnermann, "*Enchirion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*", což je sbírka dogmat uznaných katolickou církví. Není to však oficiální souhrn dogmat, jsou to vyňaté texty nejdůležitějších prohlášení ve věcech víry a mravů. Dříve bylo toto dílo označováno jen jako „Denzinger“, což také užívá náš autor v odkazech. H. Denzinger (1819-1983) toto dílo několikrát přepracovával, aby odpovídalo potřebám doby. Kniha nakonec podstoupila ještě mnoho úprav během mnoha let na kterém se podíleli významné teologické osobnosti různých let minulých staletích. Toto dílo je stále jedním z nejcitovanějších pramenem v teologických titulech.

Náš autor pracuje i s texty PhDr. ThDr. Josefa Müllera, S.J. (1650-1723), který byl rektorem koleje a akademie Tovaryšstva Ježíšova v Olomouci. Náš autor cituje např. jeho "De Verbo incarnato", nebo "Soteriologii".

Svaté otce a církevní sněmy autor cituje několika způsoby jako Písmo sv. Buď v důkazech z Tradice (autor vědom si toho, co to apoštolská tradice je, píše Tradice s velkým T), které často následují důkaz z Písma sv. jako ucelený pohled církve na dané téma. Jsou to paragrafy týkající se:

- Ježíše Krista jako pravého člověka¹¹¹, který má i pravou lidskou duši¹¹²
- svobodě Krista¹¹³
- Kristus, který je jako Bůh i člověk jednou fyzickou Božskou osobou¹¹⁴
- hypostatické unii, v okamžiku početí¹¹⁵ a o jeho trvání na věky¹¹⁶
- Kristu jako přirozeném (ne adoptivním) Synu Božím¹¹⁷
- Kristu, kterému je třeba i jako člověku vzdávat pravou bohopoctu¹¹⁸
- účelu vtělení¹¹⁹
- příchodu Krista, který by nepřišel, kdyby člověk nezhřešil¹²⁰
- Kristově velekněžském úřadu, který byl vykonán zejména obětí na kříži¹²¹

¹¹¹ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 55.

¹¹² Srov.. tamtéž, s. 62.

¹¹³ Srov.. tamtéž, s. 124.

¹¹⁴ Srov.. tamtéž, s. 172.

¹¹⁵ Srov.. tamtéž, s. 182.

¹¹⁶ Srov.. tamtéž, s. 192.

¹¹⁷ Srov.. tamtéž, s. 216.

¹¹⁸ Srov.. tamtéž, s. 229.

¹¹⁹ Srov.. tamtéž, s. 321.

¹²⁰ Srov.. tamtéž, s. 326.

V některých paragrafech pojednání rozšiřuje a nestačí mu rozdělení na důkaz z Písma sv. a Tradice, ale např. v otázce bohocpoty ke Kristově lidské osobě rozšiřuje pojednání o část zabývající se teologickými důvody pro toto tvrzení.¹²² Nebo v soteriologické části knihy o podmínce hříchu k příchodu Krista po důkazu z Písma sv. následuje rozšíření o důkazy z církevních Symbolů¹²³, liturgie¹²⁴ a sv. otců východních i západních¹²⁵. Nebo užívá důkazů z Tradice bez předešlého důkazu z Písma sv., což však neznamená, že by Písmo sv. necitoval. Jsou to paragrafy o komunikaci idiomatů¹²⁶ a o teorii vykoupení v oddílu náměstného zadostiučinění¹²⁷. Další možností u našeho autora je, že v otázce, která není nijak dogmaticky prohlášena (o lidské kráse či ošklivosti Ježíše Krista) nám autor nabízí titulek: různá mínění sv. otců¹²⁸. Citace teologických autorů jsou citovány přímo v textu. Nejčastějším citovaným otcem je sv. Tomáš Akvinský (1215-1274) a jeho dílo "Summa contra gentiles". V oddílech zaměřených na výše zmíněné důkazy z Tradice je poddán výčet přímých citací různých církevních autorů, které se shodují v daném kontextu. Nebo pouze autory jmenuje. Jejich díla a kde daný text přímo najdeme zapisuje v poznámce pod čarou. Např. v paragrafu o svobodě Krista člověka: „Byly-li tyto okolnosti svobodné a záslužné, byl svobodná a záslužná i *smrt Kristova*. K těmto bohoslovcům jest počítati jmenovitě *Řehoře z Valencie, Vasqueze a Lessia*.“¹²⁹

¹²¹ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 497.

¹²² Srov.. tamtéž, s. 232.

¹²³ Srov.. tamtéž, s. 326.

¹²⁴ Srov.. tamtéž, s. 327.

¹²⁵ Srov.. tamtéž, s. 327.

¹²⁶ Srov.. tamtéž, s. 197.

¹²⁷ Srov.. tamtéž, s. 374.

¹²⁸ Srov.. tamtéž, s. 64.

¹²⁹ tamtéž, s. 136.

Závěrem bych se ráda poohlédla i po jiných autorech a jejich způsobu práce s *auditus* a *intellectus fidei*. Jak jsme již předeslali, dílo Josefa Pospíšila je traktát spekulativně dogmatický. Je mnoho metod jak přistupovat k tajemství Ježíše Krista. Josef Pospíšil je představitelem klasické či tradiční teologické metody, která je typická pro tuto spekulativní formu pojednání, v níž se předkládá systematicky uspořádaná nauka vycházející z koncilních definic a ze spisů církevních otců¹³⁰, jak jsme si mohli již výše ověřit. K dalším autorům této klasické metody lze zařadit prof. C. V. Pospíšila Th.D., nebo na druhé straně Dr. L. Otta. J. Pospíšil a L. Otto jsou zástupci tomistické teologie a v jejich dílech je určitá strukturální podobnost, na rozdíl od C. V. Pospíšila, který právě *auditus* a *intellectus fidei* zpracovává rozdílně. Rozdílností nemyslím co do podstaty metod, ale rozdílnost v systému zpracovávání těchto metod. Budu konkrétnější. C. V. Pospíšil ve své knize "Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel", kde nejdříve pracuje s *auditus fidei*, kterou dále dělí na biblickou a patristickou christologii. Poté následuje *intellectus fidei* ve formě christologické a soteriologické reflexe. Musím přiznat, že má můj obdiv pro tento jasný přehled, který napomáhá čtenáři pochopit souvislosti v tajemství života Ježíše Krista. Méně srozumitelný pro člověka, který neprošel teologickým studiem, je přístup L. Otta a našeho J. Pospíšila. Oba autoři v paragrafu zadají tezi, kterou pak dokazují a vysvětlují (*intellectus fidei*) na pozadí naslouchání Písmu sv. a Tradici (*auditus fidei*). Pokud v daném paragrafu sami biblikum a církevní otce s koncily nerozdělí od oněch „důkazů z ...“ shledáme, že se v paragrafu mísí ono *auditus* a *intellectus fidei*. Myslím si, že tento přístup předpokládá čtenářovu erudovanost v oblasti teologie.

¹³⁰ Srov.. Papežská biblická komise, *Bible a christologie*, Krystal OP 1999, s. 23.

4.3. *Christologie*

V této kapitole se blíže seznámíme s pojetím vtělení Ježíše Krista a jevy s ním související, jako je např. otázka preexistence, kenóze atd. v pojetí našeho autora. Legitimní teologický pluralismus, o kterém jsme již mluvili, může být pestrý. Tuto kapitolu rozdělím na devět malých podkapitol, ve kterých si konkrétně a přímo ukážeme ono pojetí vtělení našeho Pána Ježíše Krista. Podkapitoly jsou: problematika preexistence; text J 1,14; pojetí vtělení; text Fp 2,6-8; problematika Ježíšova vědomí a vědění; otázka blaženého patření pozemského Ježíše; otázka vykupitelského významu a zohlednění zjevitelského významu Ježíšova života a díla; poměr vtělení a stvoření, antropologie a christocentrismus; problematika primárního účelu vtělení; christologie Logos – sarx; malá typologie christologie; propojení s ostatními obory.

4.3.1. *Problematika preexistence*

Preexistencí Božího Syna se autor nezabývá nijak výlučně a systematicky, spíše skrze tématické odkazy, a tuto problematiku najdeme roztroušenou po jeho knize. Samozřejmě tam, kde je to pro daný kontext důležité. Svou christologii započíná důkazem o Kristově božství. A právě tam nacházíme i toto téma. Josef Pospíšil je velikým filosofem, což je samozřejmě viditelné i v jeho teologických dílech: „Ontologický rozdíl mezi existencí bytostí stvořených a bytostí Božskou záleží v tom, že ony, majíce počátek, vznikají v čase, kdežto Bůh, jsa bytostí existující od sebe (ens a se), nemá počátku a proto existuje věčnosti.“¹³¹ A dále o preexistenci osoby mluví v kontextu, který na podkladě Janova evangelia dokazuje opět Ježíšovo Božství a tudíž i jeho existenci před stvořením světa (J 17,5 a J 8,56-59). Pro autora je v textu J 8, 56-59 důležité slovo „jsem“, které vztahuje k výroku

¹³¹ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 22.

JHWH z knihy Exodus 3,14. „A poněvadž si přivlastňuje *byt věčný*, prohlašuje se zcela zřejmě za Boha.“¹³²

Důkaz, že se autor zabývá problematikou preexistence, můžeme také vyčíst z: „Je-li však Kristus přirozeným Synem Božím, pak jest také Synem s Bohem Otcem soupodstatným.“¹³³ To znamená: „Jsou-li Otec a Syn jedno, pak jsou jeden Bůh se všemi vlastnostmi a dokonalostmi Božskými.“¹³⁴ Tudiž i s preexistencí a životem věčným. Ve světle Janova prologu (J 1,1) autor píše: „Počátkem rozumí tu evangelista prapočátek, který předcházal před počátkem světa, a smysl jest: dříve než byl svět, bylo Slovo. A poněvadž před stvořením světa nebylo *času*, který vznikl teprv přechodem světa z potenciálnosti jeho v bohu obsažené do skutečné existence čili stvořením, musí býti Slovo od věčnosti.“¹³⁵ A jak autor řeší otázku preexistence Slova a narození v čase člověka Ježíše? „Před vtělením subsistovala v osobě Slova jen Božská přirozenost, Slovo bylo jen Bohem, po vtělení počala v ní subsistovati také přirozenost lidská, a tak Bůh počal býti také člověkem.“¹³⁶ Tudiž: „Před vtělením byl Syn Boží jen Bohem, po vtělení jest Bohem a člověkem...“¹³⁷

4.3.2. Text J 1,14

Text z prologu Janova evangelia zní: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu, jako má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy.“¹³⁸ Na tento text se autor odkazuje na několika místech, např.

¹³² Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 23.

¹³³ *tamtéž*, s. 24.

¹³⁴ *tamtéž*, s. 29.

¹³⁵ *tamtéž*, s. 34.

¹³⁶ *tamtéž*, s. 179.

¹³⁷ *tamtéž*, s. 202

¹³⁸ J 1,14

v dokazování, že Kristus měl pravé lidské tělo a pravou krev.¹³⁹ Dále je tento text citován v paragrafu o Kristu člověku, který byl mimo milost hypostatické unie obdařen i jinými milostmi, jako např. milostí posvěcující. Neboť byl dle Písma sv. plný milostí.¹⁴⁰ V paragrafu o vtělení Syna Božího, kde tento biblický text pochopitelně nemůže chybět, vysvětluje, proč sv. Jan píše, že Slovo se nestalo člověkem, ale tělem¹⁴¹. Odůvodňuje to synekdochou (tj. záměna celku za část). Dalším místem je paragraf o hypostatické unii¹⁴² a paragraf o Kristu jako přirozeném Synu Božím v tzv. důkazu z Písma sv.¹⁴³ Co z tohoto výčtu můžeme usoudit? Autor tento text využívá pro důkaz Ježíšova lidství i božství¹⁴⁴. Že by tedy byl Kristus opravdu Bohočlověk? Je tomu tak.

4.3.3. Pojetí vtělení

Vtělení Syna Božího vykládá na podkladě J 1,14 takto: „...znamená spojení Slova s jeho lidskou přirozeností vzatou z Blahoslavené Panny a Matky v jednotě Božské osoby. (...) A Syna Božího učiněného člověkem nazýváme Kristem. Proto před vtělením nelze Syna Božího nazývat ve vlastním smyslu Kristem, i když Kristus jest touž osobou Božskou, jako Syn Boží. Kristus jest tedy *Bůh* a *Člověk* v jedné Božské osobě, kdežto Syn Boží, Logos, Slovo jest toliko *Bůh*.“¹⁴⁵ Pojímá tedy vtělení jako uzavřený úkon, nebo jako stávání se člověkem ze strany Slova. Pro autora se vtělení stalo počtím z Ducha sv. v Panně Marii a bylo. Je to úkon celé Nejsvětější Trojice v daném okamžiku. Zřejmě se tedy přiklání k pojetí

¹³⁹ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922 s. 59.

¹⁴⁰ Srov.. tamtéž, s. 92.

¹⁴¹ Srov.. tamtéž, s. 151.

¹⁴² Srov.. tamtéž, s. 202.

¹⁴³ Srov.. tamtéž, s. 214.

¹⁴⁴ Srov.. tamtéž, s. 55.

¹⁴⁵ tamtéž, s. 151.

vtělení jakožto dokonaném aktu při početí. Vtělení nazývá tajemstvím, zázrakem, vrcholem Boží lásky k nám, zdrojem všech milostí pro lidi, naším povýšením k důstojnosti nad níž nelze vyšší důstojnost mysliti.¹⁴⁶ Líbí se mi autorova zmínka o J. Sušilovi, který popisuje vtělení takto: Bůh se včlovččil, aby se člověk zbožil.¹⁴⁷

4.3.4. Text Fp 2,6-8

Biblický text zní: „Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí. A v podobě člověka se ponížil, v poslušnosti podstoupil i smrt, a to smrt na kříži.“¹⁴⁸ Autor tento text užívá v paragrafu o pravé lidské duši Kristově: „Zachoval-li Kristus přikázání Boží a ponížil-li sama sebe, mohl tak učiniti jen jako člověk podle vyšší duchové stránky své lidské přirozenosti, což nutně předpokládá jak rozum tak i svobodnou vůli lidskou.“¹⁴⁹ Dále, mluví-li autor o pokoře, praví: „Více se již Bůh nemohl ponížiti, než se stal člověkem a jako zločinec zemřel smrtí nejen nejbolestnější, nýbrž i nejpotupnější.“¹⁵⁰

Zde je vidět, jak autor pojímá kenozi Kristovu. Kenoze je míněna ve dvou základních podobách: samo vtělení (Bůh se stal člověkem, Stvořitel přijal na sebe přirozenost tvora...) a ukřižování (smrt vyhoštěnců). Kenoze Krista je k našemu pozdvižení¹⁵¹. Slovo kenoze autor užívá zřídka, ale o ponížení se Boha mluví na

¹⁴⁶ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 152-154.

¹⁴⁷ Srov.. tamtéž, s. 152.

¹⁴⁸ Fp 2,6-8. Osobně mám radši liturgický překlad v dominikánském breviáři: „Kristus Ježíš, ačkoli má božskou přirozenost, nic nelpěl na své vznešenosti, že je rovný Bohu, ale sám sebe se zřekl, vzal na sebe přirozenost služebníka a stal se jako jeden z lidí, navenek byl jako každý jiný člověk. Ponížil se a byl poslušný až k smrti a to k smrti na kříži.“ *Liturgie hodin, Doba postní, velikonoční triduum a doba velikonoční*, Karmelitánské nakl. 2002, s. 1068.

¹⁴⁹ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 62.

¹⁵⁰ tamtéž, s. 103.

¹⁵¹ Srov.. tamtéž, s. 374.

mnoha místech. Tento biblický text užívá ještě ve stejném smyslu jako dvě výše uvedené citace v paragrafu o komunikaci idiomatů.¹⁵²

4.3.5. Problematika Ježíšova vědomí a vědění

Otázku Ježíšova vědomí řeší autor v paragrafu věnovanému Kristově božství. Byl si Kristus vědom své Božské podstaty? Zajisté, a jeho poznání bylo pravdivé, nebyl blázen ani mág a autosugesce má své hranice. Jak se tedy k tomu staví náš autor? Za biblický základ si bere text rozhovoru Ježíše a učedníka Filipa J, 14,7-14¹⁵³. „Kdyby nebyl Kristus pravý Bůh, pak by byl toliko pouhý člověk. Kdo však člověka sebe dokonaleji poznává, o tom se nemůže říci, že poznává co nejdokonaleji také Boha Otce. Neboť poznání bytosti konečné nikdy nevystihuje bytosti nekonečné.“¹⁵⁴

Jak jsme si již ukázali, Ježíš moc dobře věděl, kdo je. Jak se rozvíjelo jeho lidské vědění, poznání ohledně světa i jeho samotné Božské osoby, zvláště v období dětství a adolescence? Odpovídá autor na tyto otázky? A jak? Tomuto tématu věnoval autor paragraf „O lidské vědě Krista Pána vůbec“. Zde autor pojednává o Kristově sciatitia visionis (věda nazíravá – patření na Boha), scientia infusa¹⁵⁵ (věda vlitá), scientiam asquisitam sive experimentalem (věda získaná čili

¹⁵² Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 195.

¹⁵³ J 14,7-14: „Kdybyste znali mne, znali byste i mého Otce. Nyní ho již znáte, neboť jste ho viděli.“ Filip mu řekl: „Pane, ukaž nám Otce, a víc nepotřebujeme!“ Ježíš mu odpověděl: „Tak dlouho jsem s vámi, Filipe, a ty mě neznáš? Kdo vidí mne, vidí Otce. Jak tedy můžeš říkat: Ukaž nám Otce? Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec je ve mně? Slova, která vám mluvím, nemluvím sám od sebe; Otec, který ve mně přebývá, činí své skutky. Věřte mi, že já jsem v Otci a Otec je ve mně; ne-li, věřte aspoň pro ty skutky! Amen, amen, pravím vám: Kdo věří ve mne, i on bude činit skutky, které já činím, a ještě větší, neboť já jdu k Otci. A začkoli budete prosit ve jménu mém, učiním to, aby byl Otec oslaven v Synu. Budete-li mne o něco prosit ve jménu mém, já to učiním.“

¹⁵⁴ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 28.

¹⁵⁵ „scientia indata, v manualistické terminologii se toto poznání označovalo jako scientia infusa“ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s. 210.

nabytá – zkušenost)¹⁵⁶. Poslední oddílem je, že lidské poznání Krista není nekonečné.

Zaměřím se na otázku dětství Ježíše Krista. „Praví-li sv. Lukáš o dvánáctiletém Ježíši, že po svém návratu z pouti Jerusalemské do Nazaretu, že „*prospíval moudrostí a věkem a milosti u Boha i u lidí*“, nelze slovům jeho tak rozuměti, že Kristus skutečně nabýval s pokrokem věku *také více moudrosti* a stával se ctnostnějším, tak že se Bohu a lidem stále více líbil, nýbrž sv. Lukáš chce jimi toliko říci, že Božské pachole, čím více tělesně rostlo, dávalo také tím *více najevo* svou moudrost a konalo skutky ctnosti, které vydávaly svědectví o velikém zalíbení, které Otec nebeský měl v něm, a které mu také u lidí lásku získaly. Pokrok a vývoj vědy a ctnosti Kristovy nebyl tedy *vnitřní*, nýbrž jen *zevnitřní*. Čím více prospíval věkem a vývojem tělesným, tím více také dával na jevo svůj vnitřní život vědy a ctnosti. O skutečném pokroku tohoto života nemůže být řeči.“¹⁵⁷ Z toho usuzuji, že autor tím myslí, že Kristus jako mimino byl schopen toho co konal později v dospělosti, ale vypadalo by to stejně divně jako dnes na barokních obrazech, kdy dítě na přelomu kojeneckého a batolícího období chodí a žehná. K tomuto tématu chci jen poukázat na citaci sv. Cyrila Alexandrijského, kterou užívá C. V. Pospíšil ve své knize „Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel“.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 115-121.

¹⁵⁷ *tamtéž*, s. 121.

¹⁵⁸ „Moudrý evangelista poté, co hovořil o Slovu, které se stalo tělem, ukazuje, že ten, který se spojil podle ekonomie vtělení s tělem, jež přijal, jej nechal růst podle jeho vlastních zákonů. (...) Řekl bych také, že pro něj bylo velice snadné projevit již v dětství podivuhodnou moudrost, to by se ovšem jen velmi málo lišilo od magie a znamenalo by to porušení ekonomie vtělení. Toto tajemství se naplnilo bez povyku. Svopil tedy, aby v něm zákony lidství zachovaly svou plnou platnost.“ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s. 206.

4.3.6. Otázka blaženého patření pozemského Ježíše

Nyní se blíže podíváme na Kristovu scientia visionis v pojetí našeho autora. Jelikož autorův pohled se stále upíná ke Kristově božství, začíná tímto tvrzením i tuto podkapitulu: „Vědu Božskou má Kristus společnou s Bohem Otcem a Duchem Sv. Věda tato jest věcně totožná se samou podstatou Božskou, kterou tři Božské osoby poznávajíce jedním poznávacím konem...“¹⁵⁹ Z toho pro autora vyplývá: „Jelikož Kristus *lidským svým rozumem* po způsobu duší blažených od prvního okamžiku svého lidského života patřil neprostředně na Boha, poznával v něm nejen Božskou podstatu, nýbrž i veškerém svůj příští život lidský. Poznával v Bohu každý okamžik svého pozemského života, všechny práce a strasti své, všechna utrpení svá, všechny bolesti tělesné i duševní, bolesti svého bičování, trním korunování, své křížové cesty na Kalvarii, svého ukřižování a své smrti. Kristus patřil v podstatě Božské na své slavné vzkříšení a na nebe vstoupení a svou slávu, které sedě na pravici Otcově bude v království nebeském na věky požívat.“¹⁶⁰ Dále autor dává výčet čeho všeho si byl Kristus ve svém patření vědom: Bůh Otec, vesmír, svět, každý člověk... Co z toho plyne? Autor pouze tvrdí, že Ježíš patřil na Boha po způsobu blažených duší a že to patří k jeho Božské podstatě. Otázku jakým způsobem autor neřeší. Jak se toto patření konkrétně projevuje v Ježíšově psychice zůstává tajemstvím.¹⁶¹

4.3.7. Otázka vykupitelského významu a zohlednění zjevitelského významu Ježíšova života a díla

Téma vykoupění se objevuje v celém autorově díle a vrcholí v soteriologické části. Avšak Josef Pospíšil ve svém pojetí vtělení nám ukazuje i na zjevitelský

¹⁵⁹ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 116.

¹⁶⁰ tamtéž, s. 116.

¹⁶¹ Srov. Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš - Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s. 212.

aspekt Ježíšova života: „Boha Otce jsme taky poznali teprve skrze Krista. Proto nemají ani Židé ani Mohamedáni pravého poznání o Bohu... (...) A nekonečnou dobrotu a milosrdnost Božskou poznali jsme vlastně teprve z umučení a smrti Kristovy. Neboť z čiré lásky k nám lidem nestal se Syn Boží toliko *člověkem*, nýbrž narodil se a žil po celý svůj život v chudobě, žíznil, lačněl, snášel všechny strasti života našeho a konečně za nás krev svou až do poslední krůpěje. A všech těchto dokonalostí Božích člověčenstvo před Kristem neznalo tou měrou, jak je nám Kristus zjevil. A poněvadž každá z těchto dokonalostí jest věčně samou podstatou Božskou, proto člověčenstvo před Kristem *neznajíc těchto dokonalostí, neznalo také úplně a dokonale Boha samého.*“¹⁶²

4.3.8. Poměr vtělení – stvoření

Vtělení stejně jako stvoření je dílem celé Nejsvětější Trojice. Autor o tom píše na začátku své knihy, kde dokazuje Božství Kristovo. Svůj text pokládá na list sv. Pavla Kolosským 1,16.¹⁶³ „Slovy: „v něm bylo stvořeno všechno“, vyjadřuje sv. *Pavel* pravdu souvislou s východem Syna Božího z Otce, že totiž v Synu Božím byly odvěčné idee čili vzory všech bytostí stvořených. Neboť Syn Boží, jsa od Otce od věčnosti plozen, má od něho tímto plozením Božskou podstatu a s touto podstatou i Božské poznání a moc. Jako Otec v Synu od věčnosti poznává sebe a vzory všech stvořitelných věcí, tak také v něm a skrze něho podle ideí v něm poznanych všechny věci mimo sebe stvořil. Jelikož Bůh k stvoření věcí z ničeho nemůže používati Syna jako nástrojné příčiny, proto tvůrčí činnost, kterou Bůh Otec svět vnější stvořil, jest mu společná se Synem a Duchem Sv. Může se však jedné osobě Božské před ostatními přivlastňovati. (...) Jak patrně, připisuje sv.

¹⁶² Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 28.

¹⁶³ Kol. 1, 16: „neboť v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný; jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a mocnosti – a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho.“

Pavel na tomto místě Kristu nejen *tvůrčí moc*, kterou z ničeho stvořil veškerém světě jak viditelný, tak i neviditelný...¹⁶⁴

Ráda bych v rámci této podkapitoly krátce zmínila i poměr vtělení a antropologie. Dle našeho autora je Kristus ideálním vzorem dokonalého lidského života.¹⁶⁵ Vzpomněla jsem si na přednášky prof. C.V.Pospíšila, který nám říkal, že lidství Kristovo nás vede k následování jako vzor a Kristovo Božství nás vede k uctívání – kultu. Vraťme se však k našemu autorovi. Jak jsem již výše zmínila, Bůh se stal člověkem a povýšil naši důstojnost k důstojnosti Božích synů.

Na konec jen krátce o autorově christocentrismu. Ten vidím již v tom, že jako první z celé řady „Katolická věrouka“ dal k vydání právě christologii a soteriologii (což sám v předmluvě odůvodňuje, že právě tato část nauky je centrální).

4.3.9. Problematika primárního účelu vtělení

Dle autora je primárním účelem vtělení výkup jakožto vykoupení ze smrti a zpětné povolání do života, což odpovídá teologii církevních otců a sněmů, že Kristus by nepřišel (se nevtělil), kdyby člověk nezhřešil: „O felix culpa“. „Jest článkem víry obsaženým zcela jasně jak v Písmě sv., tak i ve spisech ss. Otců, že hlavním úkolem vtělení Syna Božího bylo vykoupení člověčenstva. (...) Ačkoliv Bůh je (prvé rodiče) mohl podobně jako padlé anděly na věky zavrhnouti, přece se své nekonečné dobrotě tak neučinil, nýbrž přislíbil jim příštího Vykupitele, jenž trest za hřích jejich vezme na sebe, Otcí nebeskému svým utrpením a svou smrtí učiní zadost a jim zaslouží nejen odpuštění hříchu, nýbrž také navrácení všech nadpřirozených milostí a darů, které svým hříchem ztratili.“¹⁶⁶

¹⁶⁴ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 36.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 46.

¹⁶⁶ tamtéž., s. 318.

4.3.10. Christologie Logos – sarx

Christologie Logos – sarx klade důraz na jednotu mezi Božstvím a lidstvím v osobě Ježíše Krista. Christologie Logos – antropos klade důraz na integrální lidství Krista Ježíše. Důležité je zde slovo: důraz. Neznamená to, že by jedno odporovalo druhému¹⁶⁷, ale je to zcela v integritě pohledu na Krista. Ale jak jsme již zmiňovali o teologickém pluralismu i zde se projevuje osobní zaměření každého teologa. Náš autor tíhne k christologii Logos – sarx, neboť jednotu druhé Božské osoby a pozemského Ježíše nezapomene v žádném paragrafu alespoň připomenout. Jednotu Bohočlověka Ježíše vykládá za pomoci dvou termínů: viator, comprehensor. „Svoboda Kristova jak od nezřízené smyslnosti, tak i od každého hříchu, dědičného i osobního, jest naprosto nutným sousledkem jednak hypostatické unie obou přirozeností v Kristu, jednak také neprostředního patření na podstatu Božskou se strany duše jeho. Ačkoliv Kristus byl co do nižší stránky svého lidského života „viator“, ve všem nám mimo hřích podobný, byl co duchovní stránky tohoto života „comprehensor“, a jako „comprehensor“ patřil od prvního okamžiku svého vtělení na tvář Boží. A jako každý „comprehensor“ tím že na Boha neprostředně nazírá, jest s Bohem tak těsně spojen, že nemůže se od něho odvrátiti a hřešiti, tak i duše Krista Pána patříc na tvář Boží od prvního okamžiku svého stvoření a spojení s osobou Kristovou byla takou mocí a silou k Bohu puzena, že stále jen jej měla na zřeteli a láskou nejrůznější k němu lnula.“¹⁶⁸

4.3.11. Malá typologie christologie

Nyní bych ráda stručně nastínila, jaký souhrn „druhů“ christologie má náš autor ve svém díle. Jako předlohu kritérií jsem si vzala knihu C. V. Pospíšila

¹⁶⁷ Ikdýž v historii byly celkem velké boje mezi školami, které zastupovali jeden či druhý směr.

¹⁶⁸ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 74-75.

„Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel“¹⁶⁹, kde předkládá několik „druhů“ a přístupů k christologii. Jako „druh“ christologie se mi shodovala s knihou Josefa Pospíšila tzv.

- a) explicitní christologie, neboť J. Pospíšil v celém svém christologickém díle pojednává o povelikonočním Kristu;
- b) vysoká christologie, neboť užití christologické tituly, které jsem v kapitole „Tituly“ označila za autorovi vlastní, v sobě vždy obsahují odkaz na božský původ Krista;
- c) spekulativní christologie, která je vlastně celou jeho knihou, kde rozebírá různé teze z hlediska teologického s pomocí filosofie (filosofia ancilla theologie);
- d) patristická christologie, odkazy církevních otců náš autor rozhodně nešetří;
- e) ontologická christologie, neboť v celé christologii se řeší otázka „kdo je Kristus Pán?“ za pomoci termínů osoba, přirozenost...;
- f) funkcionalistická christologie, protože autor stále vybízí k následování (poukazuje na svou dobu a potíže českého národa vysvětluje odcizením se křesťanským kořenům naší země, pomoci může jen návrat ke Kristu).

Dále si nastíníme různé přístupy našeho autora k christologii:

- a) christologie shora, neboť východiskem reflexe pro našeho autora je kérygma;
- b) sestupná christologie, protože autor svůj výklad započíná důkazem o Kristově božství a toto téma se táhne jako tenká nitka celým jeho dílem, nikde neopomene poznamenat kým Kristus je: Bohem;

¹⁶⁹ Srov.. Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP 2002, s. 17-20.

- c) christologie zevnitř, jelikož se na tajemství Krista dívá očima katolického teologa.

4.3.12. Propojení s ostatními obory

Ačkoliv J. Pospíšil je dítě své doby i co tenkrát užívaného manualistického přístupu, přesto nezapomíná alespoň jednou větou v textu připomenout, s kterým dalším oborem teologie dané téma souvisí. Zejména ekleziologii ve své knize zmiňuje v rámci témat – Kristus hlavou církve¹⁷⁰ a účinky úcty k Srdci Páně na církev¹⁷¹. Další snahu autora o propojení různých odvětví teologie vidím v jeho práci cyklu „Katolická věrouka“ a jeho poslední knize „Co jest Církev?“.

4.3.13. Hypostatická unie

Josef Pospíšil jako filosof věnuje zvláštní pozornost tématu hypostatické unie. Zde bych ráda ve stručnosti představila jeho pojetí této problematiky. Ve své knize věnuje tomuto tématu samostatnou kapitolu o několika paragrafech. Avšak nejen to, téma hypostatické unie v osobě Ježíše Krista se táhne jako tenká nitka celým jeho christologickým a soteriologickým dílem. Tuto kapitolu zcela systematicky řadí mezi kapitolu o vtělení Božího Syna a kapitolu o komunikaci idiomatů. Rozděluje ji do čtyř paragrafů: Kristus jako Bůh a člověk jest jedna fysická osoba (důkaz z Písma sv., důkaz z Tradice), Analogie mezi hypostatickou unií a spojením duše a těla v přirozenosti lidské, V jakém smyslu lze Božskou osobu Kristovu nazývatí osobou složenou, Hypostatická unie s podkapitolami a) stala se v prvním okamžiku početí (důkaz z Písma sv., důkaz z Tradice), b) nebyla ani smrtí Krista Pána přerušena, c) bude trvatí na věky (důkaz z Písma sv., důkaz z Tradice).

¹⁷⁰ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 141.

¹⁷¹ Srov.. tamtéž, s. 249.

Hypostatická unie je spojení, kterým se stýkají a slučují v Božské osobě Krista jeho přirozenosti: lidská a božská, a to tak, že se stávají jednou hypostazí, jednou osobou. Ježíš Kristus je ve vlastním slova smyslu opravdu Bohočlověk. Božská osoba přijala za vlastní lidství. Kristus je pravý člověk a pravý Bůh, působí však vždy Božská osoba, proto i sebemenší utrpení Kristovo má nekonečnou cenu. V paragrafu o jedné fyzické osobě Ježíše Krista Josef Pospíšil rozlišuje jednotu matematickou a ontologickou. Matematicky je Kristus jedním. „Tážeme-li se, v jakém smyslu jest Krista, Boha a člověka nazývati *ontologicky jedním* (unum), musíme z něho vyloučiti každou *případnou* jednotu ať jest to jednota agregační, nebo řadová, neb mravní. Neboť v každé této jednotě zůstávají jednotlivé členové v této jednotě obsažení vždy samostatnými jedinci či supposity a stávají se něčím jedním a jednotným toliko *zevně*, ať jsou jen na sobě pouze bez ladu a skladu nakupeni, aneb jsou spojeni podle jistého rozumného plánu, pokud se týče, podle mravního zákona. Jednota Božské a lidské přirozenosti v Kristu může býti jen *přirozená, bytná a podstatná* ...“¹⁷² Následují důkazy z Písma sv. a Tradice dle manualistického stylu. V dalším paragrafu o analogii mezi hypostatickou unií a spojením duše a těla v člověku autor říká: „Mezi tímto dvojitým spojením duše a těla s jedné a Božské a lidské přirozenosti v Kristu s druhé strany jest skutečně jistá podoba či *analogie*. Podoba jest však obsažena jen v *terminu* spojení a to jen s jedné strany. Jako v člověku není ani duše ani tělo o sobě člověkem, který teprv vzniká spojením obou těchto částí, tak není po vtělení Syna Božího ani Božská ani lidská přirozenost sama o sobě Kristem. A poněvadž však v pojmu Krista Pána zahrnujeme obojí jeho přirozenost, Božskou a lidskou, proto jest říci, že Syn Boží stal se teprv Kristem teprv vtělením, podobně jako duše lidská stává se teprv svým spojením s tělem člověkem.“¹⁷³

¹⁷² Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922. s. 169.

¹⁷³ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 176.

V podobnosti je obsažena i nepodobnost. Obě přirozenosti u Krista jsou něčím úplným, ale u člověka tomu tak není. V dalším paragrafu nám autor vysvětluje v jakém smyslu lze Krista nazývat osobou složenou: „Jest samozřejmo, že v osobě Kristově nemůže býti řeči o složení, jímž ze dvou věcně různých částí vzniká podstata nová, která není ani jednou ani druhou součástí, nýbrž podstatou třetí. V tomto smyslu zajisté nenazývala ani Církev ani ss. Otcové Božské osoby Kristovy osobou složenou. V Božské osobě Kristově, která se *věcně* neliší od naprosto jednoduché podstaty Božské, namůže býti věcně různých částí, které by se mezi sebou doplňovaly a zdokonalovaly a vytvářely ze sebe podstatu, která by se věcně od každé z těchto částí lišila.“¹⁷⁴ V paragrafu o hypostatické unii od početí Krista píše, že to znamená: „...že v jednom a témže okamžiku, ve kterém Bůh stvořil duši Krista Pána a spojil ji s tělem jeho vytvořeným v lůně Blahoslavené Panny, sjednotil obě tyto podstatné součásti jeho přirozenosti lidské s osobou Syna Božího, takže *stvoření a spojení* jejich s Božskou osobou Krista spadá v jeden okamžik.“¹⁷⁵

Následují důkazy z Písma sv. a Tradice. Hypostatická unie nebyla přerušena ani smrtí Krista. „Smrtí se odloučila sice duše jeho od těla, ale *Slovo Boží* zůstalo celé třídní od smrti až do slavného z mrtvých vstání spojeno jak s *duší*, tak i s *tělem* od duše odděleným.“¹⁷⁶ Církev hlásá, že Kristus sestoupil do pekel, což by nebylo pravdou, kdyby byla tato unie přerušena. Hypostatická unie zůstane v Kristu navěky: „Poněvadž Ježíš Kristus, tedy Syn Boží jako Bůh a zároveň člověk, sedí na pravici Boha Otce a přijde soudit živých i mrtvých a bude kralovati

¹⁷⁴ tamtéž, s. 178.

¹⁷⁵ tamtéž, s. 180-181.

¹⁷⁶ tamtéž, s. 184.

na věky, musí zůstat na věky spojen s přirozeností lidskou.“¹⁷⁷ Na konci opět následují důkazy z Písma sv. a Tradice.

4.4. Soteriologie

V následující kapitole se ve třech podkapitolách podíváme na autorovo pojetí spásy, tj. soteriologický význam kříže a vzkříšení Krista; soteriologické modely; autorův poměr mezi křížem a oslavením Kristovým.

4.4.1. Pojetí spásy, význam kříže a vzkříšení Krista

Spasil či vykoupil nás Kristus obětí na kříži nebo i celým svým životem žitým zde mezi námi? Autor zdůrazňuje Kristovu oběť na kříži, ale tím neopomíjí, že Syn Boží se o naši spásu zasloužil celým svým životem: „Zadostiučinění za člověka Kristus vykonal svým utrpením, kterému byl podroben veškeren život od jeslí betlémských, ano od prvního okamžiku vtělení až do smrti na kříži, v němž jeho strastiplný život vyvrcholil.“¹⁷⁸ V autorově pojetí spásy je důležitý termín zásluhy, kterou ve svém díle nejdříve filosoficky upřesní a poté nám poskytne nástin, o co se Kristus pro nás zasloužil.¹⁷⁹ Vykoupení je pro všechny lidi a od Boha naprosto nenutné, Bůh jej vykonal ve své svobodě a milosrdenství.¹⁸⁰ Kříž je pro autora zásadním kritériem pro naše vykoupení. O vzkříšení se zmiňuje toliko v otázce Kristova sestoupení do předpekli a vysvobození duší spravedlivých. Vlastně ani v tomto bodě se autor přímo nevěnuje aktu vzkříšení.

¹⁷⁷ Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 190-191.

¹⁷⁸ tamtéž, s. 379.

¹⁷⁹ Srov., tamtéž, s. 432.

¹⁸⁰ Srov., tamtéž, s. 337, s. 383 ...

4.4.2. Soteriologické modely

V dějinách se objevily dvě základní soteriologické koncepce. Koncepce sestupná, nebo-li patristická, která pojímá vykoupění jako zbožštění člověka, a druhá koncepce vzestupná, nebo-li středověká (sv. Anselm z Aosty), která vykládá vykoupění jako zadostiučinění. Náš autor je zcela oddán koncepci zadostiučinění, které ve svém díle věnuje hodně prostoru. Tím však nechci říci, že by se v knize neobjevila myšlenka vykoupění jako zbožštění člověka. Neboť sám autor tvrdí, že nás Kristus pozvedl k důstojnosti nevýslovné a člověk se vbožil (viz. J. Sušil). Dále se identifikuje se zadostiučiněním náměstným, což zcela odpovídá katolické nauce¹⁸¹.

4.4.3. Poměr mezi křížem a oslavením Kristovým

J. Pospíšil ve svém díle nerozebírá teologii oslavení Ježíše Krista a tuto skutečnost zmiňuje jen jako poznámku k danému tématu. Jeho nauka v podstatě končí rozborem sestoupení Krista do předpekli¹⁸² a vysvobození tamních duší¹⁸³. Tudíž zeptáme-li se, na kterou tvář velikonočního tajemství klade důraz, musíme odpovědět, že se dívá na Krista trpícího a ukřižovaného.

¹⁸¹ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 367.

¹⁸² Zajímavá je teorie španělského teologa Fernanda Riela a jeho myšlenka tzv. konstanty genetického kódu. Tato teorie obsahuje myšlenku, že duše má v sobě fyzický genetický kód, který garantuje (principiálně) spojení těla a duše i při jejich oddělení.

¹⁸³ Srov.. Josef POSPÍŠIL, *O Bohu vtěleném*, Velehrad 1922, s. 469-481.

5. Závěr

Doba ve které Josef Pospíšil žil je dobou sociálních a politických změn nejen v českém národě. V minulých stoletích byla teologie významným činitelem v oblasti poznání, věd a kultury. To se však změnilo. Teologie jakožto vědní obor nebyla již „v kurzu“. Josef Pospíšil, kněz a teolog, přistupuje k teologickým otázkám skrze filosofii. Jako filosof je také uznávaným i mimo církevní okruhy. Jakožto tomista – filosof přijímající odkaz sv. Tomáše Akvinského – na čtenáře vychrlí mnoho latinských termínů, ve kterých by se čtenář neznající alespoň základy filosofie či odkazu scholastických otců zcela ztratil a textu by neporozuměl. Filosofický systém aristotelovsko-tomistické linie mě určitým způsobem fascinuje, ale přesto žádná mluva lidská nedokáže postihnout tajemství Boha a ani člověka ve vztahu k tomuto tajemnému Bohu. Můžeme to rozebírat za pomoci různých odborných a odbornějších slov, ale tajemství a přesažnost živoucího JHWH zůstává tajemstvím před našima očima. Někdy mám pocit, že i když tito filosofující teologové sami říkají, že Bůh je tajemstvím, přesto se tohoto velkého Boha snaží uzavřít ve svých odborných tezích.

Doba před II. Vatikánským koncilem je obdobím, kdy se i v teologických disciplínách pěstuje věda. Je to obdobím tzv. manualistiky. V tomto duchu píše i Josef Pospíšil. Jeho práce se biblickým textem, výroky magisteria a církevních otců tento manualistický směr práce jen potvrzuje. Ve svých důkazech z Písma sv. a Tradice používá výčet kusých citací k podložení svého dokazování určité skutečnosti, kterou se zabývá. Jak vyplývá z mé analýzy, z biblických textů u Josefa Pospíšila převažuje v christologii janovská a v soteriologii pavlovská teologie. Z christologických titulů jsou mu nejvlastnější: Kristus Pán a Božský Spasitel.

Josef Pospíšil ve své christologii a soteriologii pokládá důraz na božství Krista. Na osobu Ježíše Krista se dívá z ontologického pohledu. Zkoumá, kdo byl Ježíš

Kristus a jaký má pro nás význam jeho pozemský život. Tento pohled mi přijde hodně stroze zakončen sestupem Krista do předpekli. Nedívá se na Krista z pohledu předvelikonoční víry učedníků a pozemský život Kristův v Písmu neprobádává. Kenóze a zvláště ukřižování také není jeho tématem, ani následné oslavení. V těchto tématech by se také mohlo velice dobře uplatnit jeho systematické myšlení, ale on k nim nedojde. Osobu Ježíše Krista nepojímá podle Kristova lineárního časového pozemského života, aby mohl postupně k těmto tématům dojít. V soteriologickém pohledu na život Ježíše Krista je zde naprosto dominantní pojetí Kristovy oběti jako zadostiučinění. Výše uvedená témata pouze okrajově zmiňuje k správnému dokreslení pravdy víry.

Toto dílo Josefa Pospíšila patří mezi řadu traktátů „Katolická věrouka“. Všechny tyto traktáty jsou pojednány jako spekulativně dogmatické a všechny jsou psány filosofickým stylem. Shledávám v nich úzké propojení, až bych řekla smíchání, *auditus* a *intellectus fidei*. *Intellectus fidei* je v těchto traktátech dominantní.

Použité zkratky

J Janovo evangelium

Fp List sv. apoštola Pavla Filipanům

S.J. Tovaryšstvo Ježíšovo (jezuité)

Použitá literatura

PRAMENY

POSPÍŠIL, Josef, O Bohu vtěleném, I. a II. díl, Velehrad, 1922.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav, Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, druhé vydání, Krystal OP, 2002. ISBN 80-85929-53-8

POSPÍŠIL, Ctirad Václav, Hermeneutika mystéria, Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-77-5

OSTATNÍ POUŽITÁ LITERATURA

Knihy:

GABRIEL, Jiří, Slovník českých filosofů, MU Brno, 1998. ISBN 80-210-1840-2

GLOMBIK, Czeslaw, Český novotomismus třicátých let, VOTOBIA Olomouc, 1995. ISBN 80-85885-85-9.

KRÁL, Josef, Československá filosofie, Praha, 1937.

LITURGIE HODIN, Doba postní, velikonoční triduum a doba velikonoční, Karmelitánské nakl., Praha, 2002. ISBN 80-7192-705-8

MAREK, Pavel, České schisma, Gloria Rosice, 2000. ISBN 80-86200-36-1

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE, Bible a christologie, Krystal OP, 1999. ISBN 80-85929-31-7

POSPÍŠIL, Josef, Co jest Církev?, Brno, 1926.

POSPÍŠIL, Josef, Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského, I. díl, druhé zmnožené vydání, Rajhrad, 1913.

POSPÍŠIL, Josef, Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského, II. díl, Rajhrad, 1897.

POSPÍŠIL, Josef, O Bohu trojjediném podle osobnosti, Velehrad, 1924.

TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín, Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské, Praha, 1912.

Sborníky:

PODLAHA, Antonín, O sv. Tomáše Akvinského „Summě proti pohanům“ a o jejím překladu do češtiny“ in: Filosofický sborník věnovaný moravskému filosofu Dru. Josefu Kratochvílovi k 50. narozeninám, Brno: Barvič a Novotný, 1932, s. 12-13

Časopisy:

LUTISLAV, K., Umřel veliký vlastenec, Kyticka na rov J.M. preláta Dra Josefa Pospíšila, Hvězda, časopis pro spolkovou práci mezi katolickou mládeží, VIII., Líšeň u Brna, 1927, č. 2, s. 42.

PODLAHA, Antonín, Mgr. Dr. Josef Pospíšil, ČKD, roč. LXVIII (XCIII), b. m., 1927.

Internetové zdroje:

Heller, Petr, Diferenciace české společnosti na konci 19. stol., 2006 [cit. 29.1.2006], Dostupný na WWW <<http://dejepis.info/?t=59>>.

Pius IX, Encyklika papeže Pia IX. z roku 1864 o nejdůležitějších omylech věku, 2006 [cit. 14.2.2006], Dostupný na WWW <http://www.katro.info/dk_01.htm>.

Ravaneli, Rekatolizace českých zemí a upevnění panovnického absolutismu, 2006 [cit. 29.1.2006], Dostupný na WWW <<http://mujweb.cz/Zabava/historie/rekatolizace.htm>>.

Toth, Daniel, Masarykův vztah k náboženství a církvi , 25. 1. 2005 [cit. 29.1.2006], Dostupný na WWW <<http://toth.xf.cz/nabozko.htm>>.

Beringer, Jaromír, Novotomismus a jeho místo v moderní filosofii , 2002 [cit. 29.1.2006], Dostupný na WWW
<<http://www.superstudent.cz/demo/special/smprint.php?id=2691>>.

Anotation

The Thesis "Analysis of the Christology and Soteriology by Josef Pospíšil" is analyzing the book "De Deo Incarnato" written by the famous theology from the turn of the 18th century, by Josef Pospíšil. This period is dated before the IInd Vatican Council. The method applied by Josef Pospíšil to dogmatic theology is overcome today – today's theological disciplines fade into one another.

The Thesis is split into historical part, where is presented the author and the theological background of his life. The next part is devoted to analysis of the Christology and Soteriology, where is described how author works with *auditus fidei* and *intellectus fidei*.

Keywords

Christology, Soteriology, Josef Pospíšil, *auditus fidei*, *intellectus fidei*.